

Ευάγγελος Βενιζέλος

Ατζέντα
16

ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΟΥ 21ΟΥ ΑΙΩΝΑ
ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

ΠΟΛΙΣ

23

«Ατζέντα 16»

ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

83

«Ατζέντα 16»

Για το ελληνικό πανεπιστήμιο του 21ου αιώνα

μακέτα εξώφυλλου – σχεδιασμός έκδοσης:

Μαρία Τσουμαχίδου

τυπώθηκε τον Ιανουάριο του 2007

© 2007, Ευάγγελος Βενιζέλος και εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Ομήρου 32, 106 72 Αθήνα

τηλ.: 210-36 43 382, 210-36 17 993, 210-36 39 344

fax: 210-36 36 501

e-mail: polis@ath.forthnet.gr

ISBN: 978-960-435-141-1

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

«Ατζέντα 16»

ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

εκδόσεις ΠΌΛΙΣ

*Αφιερώνεται
στους παλιούς φοιτητές μου
στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η βαθύτερη σημασία της συζήτησης για το άρθρο 16	15
II. Το ιστορικό, θεσμικό και αξιακό πλαίσιο του δημοσίου εκπαιδευτικού συστήματος – Και όμως έχει πάντα νόημα η «δημόσια και δωρεάν παιδεία»	23
1. Κοινωνία Παιδείας	23
2. Η σχέση δημοσίου και ιδιωτικού – Η παραπαιδεία	26
3. Παιδεία και μοντέλο ανάπτυξης	29
4. Η αυτονομία των σχολικών μονάδων	30
III. Τα πραγματικά προβλήματα των ελληνικών δημοσίων πανεπιστημίων – Ας είμαστε ειλικρινείς και αυστηροί με αυτό που αγαπάμε	33
1. Η παραπλανητική συζήτηση περί «ιδιωτικών πανεπιστημίων»	33
2. Οι πραγματικές προτεραιότητες	35
3. Πολυτυπία, ευελιξία και άμιλλα	36

4. Η αξιολόγηση	37
5. Η εισαγωγή στα ΑΕΙ και ΤΕΙ	38
6. Ενδοπανεπιστημιακή κινητικότητα	39
7. Ένα άλλο λύκειο	40
IV. Βήματα απεγκλωβισμού από την κρίση στα ΑΕΙ – Προτάσεις με αποδέκτες την κυβέρνηση, τα κόμματα και την πανεπιστημιακή κοινότητα	43
1. Έξι βήματα απεγκλωβισμού	43
2. Η διαρκής τροφοδότηση της κρίσης	48
3. Προϋποθέσεις διαλόγου – Τέσσερις προτάσεις	50
4. Η κρίσιμη θεματολογία – Έντεκα προτάσεις	51
V. Τι λέει πραγματικά το άρθρο 16; – Οι σκόπιμες παρεξηγήσεις γύρω από το περιεχόμενο και τις δυνατότητες του εθνικού Συντάγματος	55
1. Το πρόβλημα του πανεπιστημίου δεν είναι συνταγματικό	55
2. Φταίει μήπως η ιδιότητα του ν.π.δ.δ.;	59
3. Η ιστορική προέλευση του άρθρου 16 και η θέση του Ανδρέα Παπανδρέου	62
4. Τα τρία βασικά στοιχεία του άρθρου 16	63
5. Φταίει το άρθρο 16 για τη σημερινή κατάσταση;	66
6. Τα πραγματικά αίτια της κρίσης	67
7. Ας δούμε επιτέλους ποιοι θα ιδρύσουν τα «μη κρατικά-μη κερδοσκοπικά» πανεπιστήμια	70
8. Η θεωρία του καλού εκτελεστικού νόμου	72
9. Μπορούν να λειτουργήσουν τα δημόσια πανεπιστήμια τα επόμενα χρόνια ;	74

VI. Ποιο είναι πράγματι το ευρωπαϊκό πλαίσιο;	77
1. Οι τελευταίες εξελίξεις	77
2. Η αντιμετώπιση της φοιτητικής μετανάστευσης	79
3. Η ανεξέλεγκτη λειτουργία των κολεγίων	81
4. Μία ολοκληρωμένη πρόταση για τα κολέγια	85
VII. «Ατζέντα 16» – 16 προτάσεις για το μέλλον του ελληνικού πανεπιστημίου	97
1. Άμεση χειραφέτηση των δημοσίων πανεπιστημίων	98
2. Εξωστρέφεια	101
3. Στο 5% του ΑΕΠ έως το 2010	102
4. Ολοκληρωμένη αναβάθμιση των ΤΕΙ	102
5. Άλλο λύκειο – άλλη φιλοσοφία εξετάσεων	103
6. Δεύτερη ευκαιρία	104
7. Διαδικτυακό πανεπιστήμιο	105
8. Απογραφή της φοιτητικής μετανάστευσης	105
9. Καταγραφή δωρητών και χορηγών	107
10. Οι προϋποθέσεις του «μη κρατικού-μη κερδοσκοπικού»	108
11. Το κερδοσκοπικό πανεπιστήμιο ευκαιρίας	111
12. Η «πονηρή» πρόταση για ν.π.ι.δ.	112
13. Η οδηγία για τα επαγγελματικά δικαιώματα	113
14. Το ζήτημα των κολεγίων	115
15. Το Κοινοτικό Πλαίσιο	116
16. Η ανάγκη συναίνεσης και ευρωπαϊκής πολιτικής	118
ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Η αγόρευση στην Επιτροπή Αναθεώρησης της Βουλής (10.1.2007)	121

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα ζητήματα που αφορούν την εκπαίδευση και ειδικότερα το πανεπιστήμιο βρίσκονται πάντοτε στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης. Αυτό ισχύει κατά μείζονα λόγο μετά την έναρξη και πάλι της διαδικασίας αναθεώρησης του Συντάγματος, το πιο κρίσιμο αντικείμενο της οποίας είναι το άρθρο 16, δηλαδή η θεσμική θέση του δημοσίου πανεπιστημίου και το λεγόμενο στην Ελλάδα «μη κρατικό-μη κερδοσκοπικό» πανεπιστήμιο.

Ως πολίτης, ως πανεπιστημιακός δάσκαλος και ως βουλευτής συμμετέχω συχνά με παρεμβάσεις στη δημόσια αυτή συζήτηση, όπως οφείλω. Αυτά τα κείμενα πολιτικής παρέμβασης που δημοσιεύονται συνήθως σε εφημερίδες ή αναρτώνται στο διαδίκτυο προκύπτουν ορισμένες φορές από την απομαγνητοφώνηση ομιλιών σε διάφορα ακροατήρια. Ένα μάλιστα τμήμα –αυτό που αφορά κυρίως το κοινωνικό και

αξιακό πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος— έχει περιληφθεί ως κεφάλαιο στις προγραμματικούς χαρακτήρα προτάσεις υπό τον τίτλο «Απάντηση στις προκλήσεις. Θέσεις για τα μεγάλα μέτωπα μιας κυβερνητικής πολιτικής» που έχω θέσει σε δημόσιο διάλογο μέσω του διαδικτύου από τον Νοέμβριο του 2006 (www.evenizelosdialogues.gr).

Τώρα που η συζήτηση για την αναθεώρηση του άρθρου 16 εισέρχεται πλέον στην πιο επίσημη φάση της στην Ολομέλεια της Βουλής, θεώρησα χρήσιμο να συγκεντρώσω τα κείμενά μου αυτά και να τα δημοσιεύσω με τη μορφή ενός μικρού βιβλίου. Δεν πρόκειται όμως για απλή αναδημοσίευση, αλλά για μια όσο γίνεται πιο συστηματική σύνθεση των κειμένων αυτών, με στόχο να περιοριστούν οι επαναλήψεις πληροφοριών και επιχειρημάτων, που είναι αναπόφευκτες όταν συγκροτούνται μικρότερα κείμενα γύρω από τα ίδια λίγο ή πολύ θέματα. Κύριος βέβαια στόχος μου είναι να διατυπωθούν με όσο γίνεται μεγαλύτερη σαφήνεια οι θέσεις και οι προτάσεις μου, που κινούνται πάντα στο πλαίσιο των προγραμματικών και κυρίως των ιδεολογικών και αξιακών θέσεων του ΠΑΣΟΚ.

Ευάγγελος Βενιζέλος

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2007

I

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΒΑΘΥΤΕΡΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 16

Το γεγονός ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 έχει αναδειχθεί σε ζήτημα μείζονος πολιτικής σημασίας δεν είναι καθόλου τυχαίο:

Στην υπόθεση του άρθρου 16 συμπυκνώνεται καταρχάς ο προβληματισμός για το χαρακτήρα του δημοσίου πανεπιστημίου και γενικότερα της δημόσιας εκπαίδευσης, για τη σχέση δημοσίου και ιδιωτικού στην εποχή μας, για το πώς αντιλαμβανόμαστε το πανεπιστήμιο του 21ου αιώνα ως εκπαιδευτικό και ερευνητικό κέντρο, αλλά και ως ιδεολογικό μηχανισμό και ως θεσμό κοινωνικής ένταξης.

Το πανεπιστήμιο και ο τρόπος εισαγωγής σε αυτό συνδέονται επίσης με τη φυσιογνωμία και τους σκοπούς του λυκείου, με τη φιλοσοφία των εισαγωγικών εξετάσεων και τον επαγγελματικό προσανατολισμό, με την ύπαρξη ή την ανυπαρξία δεύτερης και τρίτης ευκαιρίας για πανεπιστημιακές σπουδές, με τους οι-

κογενειακούς, εισοδηματικούς και γενικότερα κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική αλλά και επαγγελματική διαδρομή κάθε παιδιού, με τους μηχανισμούς και την έκταση της παραπαιδείας, με την αυτοσυνειδησία και την αυτοεκτίμηση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και τη θέση του μέσα στα ευρύτερα ευρωπαϊκά και διεθνή συμφραζόμενα.

Όλα αυτά έχουν τεράστια σημασία για κάθε κοινωνία. Αφορούν την εθνική ανταγωνιστικότητα και το ίδιο το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας στη σημερινή μεταβιομηχανική εποχή που είναι εστιασμένη στο ανθρώπινο δυναμικό και το διανοητικό κεφάλαιο.

Αφορούν την ίδια τη διάρθρωση, την εσωτερική κινητικότητα, τη νοοτροπία και τη συνοχή κάθε κοινωνίας και ιδίως μιας κοινωνίας όπως η ελληνική που, από τη σύσταση ήδη του νεοελληνικού κράτους, αναζήτησε στη μόρφωση και πιο συγκεκριμένα στο πτυχίο την ελπίδα για τη βελτίωση της κοινωνικής θέσης κάθε επόμενης γενιάς. Αυτό εξηγεί σε μεγάλο βαθμό και τις συνταγματικές εγγυήσεις που περιβάλλουν το πανεπιστήμιο, σε συνδυασμό βέβαια με την ταπεινωτική για το ελληνικό πανεπιστήμιο εμπειρία της δικτατορίας.

Η συζήτηση για την αναθεώρηση του άρθρου 16 είναι συνεπώς συζήτηση για τον ευρύτερο κοινωνικό, αναπτυξιακό και ιδεολογικό ρόλο του πανεπιστημίου.

Συζήτηση για το μοντέλο ανάπτυξης και την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Συζήτηση για τον βαθύτερο χαρακτήρα, τις αντοχές και τους αρμούς της ελληνικής κοινωνίας. Η συζήτηση για το άρθρο 16 είναι η συμπύκνωση της συνολικής συζήτησης για τη στρατηγική και το νόημα των μεταρρυθμίσεων στο κράτος, την οικονομία, την κοινωνία. Μεταρρυθμίσεις ουδέτερες, χωρίς πρόσημο προοδευτικό ή συντηρητικό, δεν υπάρχουν.

Η διαπίστωση ότι το ελληνικό πανεπιστήμιο χρειάζεται θαρραλέες αλλαγές είναι ευρύτατα αποδεκτή. Το ποιες συγκεκριμένα όμως θα είναι και πώς συναρθρώνονται οι αλλαγές αυτές, είναι ερώτημα που επιδέχεται πολλές και διαφορετικές απαντήσεις, ανάλογα με την πολιτική οπτική γωνία. Το Σύνταγμα δεν υπαγορεύει ούτε την εκπαιδευτική πολιτική, ούτε το μοντέλο ανάπτυξης, ούτε την οικονομική και κοινωνική πολιτική. Πρέπει όμως να εγγυάται τους θεσμούς που είναι κρίσιμοι για την κοινωνική αναπαραγωγή και εν προκειμένω τους θεσμούς που είναι κρίσιμοι για την ελεύθερη και ίση πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ορισμένοι νομίζουν ότι η αντίδραση στην εν λευκώ αναθεώρηση του άρθρου 16 είναι η μάχη «οπισθοφυ-

λακής» που δίνει μια «συντηρητική» Αριστερά μαζί με τα «φοβικά» μέλη του πανεπιστημιακού προσωπικού και «παρασυρμένους» φοιτητές απέναντι στη δυνατότητα ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων υψηλής ποιότητας που θα επιβληθούν με το κύρος τους και θα ανταγωνιστούν ποιοτικά τα δημόσια πανεπιστήμια. Σε καμιά ευρωπαϊκή χώρα με οικονομικές επιδόσεις καλύτερες από τις ελληνικές δεν συνέβη κάτι τέτοιο μέχρι σήμερα. Υπάρχει όμως ο αντίστροφος κίνδυνος. Τα ιδιωτικά «πανεπιστήμια ευκαιρίας» να ρίξουν τις ακαδημαϊκές προδιαγραφές και να οδηγήσουν στη συνολική υποβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η θέση μου εδώ και χρόνια είναι ότι και το ισχύον Σύνταγμα επιτρέπει να ιδρυθούν με νόμο πανεπιστήμια που είναι μεν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, είναι όμως μη κρατικά-κοινοφελή ιδρύματα που ανταποκρίνονται στη βούληση του δωρητή που τα χρηματοδότησε για λόγους υστεροφημίας ή κύρους με ποσά επαρκή όχι μόνο για την έναρξη της λειτουργίας τους αλλά και για τη μακροχρόνια εξέλιξή τους. Δεν πειράζει φυσικά αυτή η δυνατότητα να προβλεφθεί και ρητά στο Σύνταγμα. Το ζήτημα δεν είναι αν τα μη κρατικά, αλλά πάντοτε μη κερδοσκοπικά και κοινω-

φελή αυτά πανεπιστήμια λειτουργούν όχι ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, αλλά ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου υπό κρατικό έλεγχο νομιμότητας και ποιότητας. Αυτό που πρέπει να προβλέπεται ρητά είναι ότι σε όλα τα πανεπιστήμια που λειτουργούν στη χώρα θα ισχύουν οι εγγυήσεις της ακαδημαϊκής αυτοδιοίκησης, οι ίδιοι αξιολογιακοί κανόνες εισαγωγής φοιτητών (με κριτήριο την επίδοση και όχι το εισόδημα) και οι ίδιες ακαδημαϊκές διαδικασίες επιλογής των καθηγητών. Χωρίς αυτές τις εγγυήσεις δεν κινδυνεύουν μόνο τα δημόσια πανεπιστήμια με αθέμιτο ανταγωνισμό «από τα κάτω», αλλά όλο το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: η ποιότητα και η αξιοπιστία του.

Θέλουμε να καταπολεμήσουμε τη φοιτητική μετανάστευση; Ας δημιουργήσουμε και άλλες θέσεις φοιτητών στα δημόσια πανεπιστήμια. Θέλουμε να προσελκύσουμε ξένους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές; Μπορούν να το κάνουν αυτό πολύ καλά τα δημόσια πανεπιστήμια προσφέροντας όχι μόνο ελληνόγλωσσα αλλά και αγγλόγλωσσα προγράμματα. Θέλουμε να ενισχύσουμε τις διεθνείς συνεργασίες μεταξύ πανεπιστημίων, τη διεθνή κινητικότητα διδασκόντων και διδασκομένων και τη διεθνή αξιολόγηση μεταξύ συνεργαζομένων πανεπιστημίων; Μπορεί αυτό να γίνει με πρωτοβουλία των δημοσίων πανεπιστημίων, αρκεί αυτά να χειραφετηθούν νομοθετικά

και διοικητικά από το Υπουργείο Παιδείας και να χρηματοδοτούνται επαρκώς. Τα πανεπιστήμια θα βρουν το δρόμο τους, αν ξεφύγουν από τον κλοιό της κρατικής υπερεποπτείας, των εσωτερικών πελατειακών δικτύων και του κακώς νοουμένου κομματισμού.

Ορισμένοι ισχυρίζονται επίσης ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 απαιτείται για να εναρμονιστεί το Σύμφωνό μας με τα κοινοτικά δεδομένα και για να μπορέσει να θεσπιστεί επιτέλους έλεγχος για τους ποικιλώνυμους φορείς που ισχυρίζονται ότι προσφέρουν στην Ελλάδα πανεπιστημιακού χαρακτήρα εκπαίδευση σε συνεργασία με πανεπιστήμια άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή και τρίτων χωρών. Η αλήθεια είναι ότι η εκπαιδευτική πολιτική ανήκει στην αρμοδιότητα των κρατών-μελών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρεμβαίνει όμως ουσιαστικά στα ζητήματα των επαγγελματικών προσόντων και η σχετική οδηγία προβλέπει αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων σε πτυχιούχους ζετούς κύκλου που πραγματοποιούν μάλιστα ένα μέρος των σπουδών τους όχι στο έδαφος της χώρας καταγωγής του πανεπιστημίου, αλλά στο έδαφος άλλης χώρας, εφόσον όμως τέτοια επαγγελματικά δικαιώματα τους αναγνωρίζονται και στη χώρα καταγωγής του πανεπιστημίου. Αυτό, συνεπώς, ούτως ή άλλως υπάρχει ως θέμα και αντιμετωπίζεται από τη σχετική οδηγία στο πλαίσιο της νομολογίας του ΔΕΚ. Μόνο που αυτό

αφορά την επαγγελματική και όχι την ακαδημαϊκή αναγνώριση. Στο κάτω κάτω και τα ελληνικά πανεπιστήμια μπορούν επίσης να προσφέρουν υπηρεσίες στο έδαφος άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλα συνεπώς αυτά μπορεί και πρέπει να ρυθμιστούν με κοινό νόμο στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής κοινοτικής έννομης τάξης. Αλλιώς αφήνουμε απροστάτευτα τα παιδιά και τις οικογένειές τους.

Μια ορθή, σοβαρή και υπεύθυνη αναθεώρηση του άρθρου 16 πρέπει συνεπώς να προστατεύει το κύρος, την αξιοπιστία και το μέλλον του ελληνικού δημοσίου πανεπιστημίου αλλά και όλης της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με πλήρεις εγγυήσεις ακαδημαϊκής αξιοκρατίας και ανεξαρτησίας. Όλες όμως οι αναγκαίες εγγυήσεις νομικά μπορούν να προβλεφθούν μόνο κατά την τελική διατύπωση της διάταξης στην επόμενη Αναθεωρητική Βουλή, που διαμορφώνει το περιεχόμενο των συνταγματικών διατάξεων χωρίς να δεσμεύεται από πολιτικού χαρακτήρα δηλώσεις ή ακόμη και συμφωνίες που επιτεύχθηκαν στην προηγούμενη Βουλή. Η Νέα Δημοκρατία δεν αποδέχεται ρητά τις εγγυήσεις που προτείνει το ΠΑΣΟΚ. Ακόμη όμως κι αν τις αποδεχόταν πολιτικά, αυτό δεν τη δεσμεύει νομικά.

Μόνη συνεπώς εγγύηση για όλες τις αξίες που συνυφαίνονται με το δημόσιο πανεπιστήμιο είναι να διατηρηθεί ο φραγμός των 180 ψήφων έως το τέλος της

διαδικασίας αναθεώρησης στην επόμενη Βουλή. Αγωνιζόμαστε η πλειοψηφία της επόμενης Βουλής να ανήκει στο ΠΑΣΟΚ. Αυτό όμως δεν αρκεί. Η παιδεία, όπως και το ίδιο το Σύνταγμα, πρέπει να είναι αντικείμενο ευρύτερων συναινέσεων και πλειοψηφιών και όχι στενών κομματικών προσεγγίσεων. Με τους 165 βουλευτές που διαθέτει στην παρούσα Βουλή η Νέα Δημοκρατία, η αναθεώρηση του άρθρου 16 θα εισαχθεί ούτως ή άλλως στην επόμενη αναθεωρητική Βουλή. Αν όμως στους 165 βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας προστεθούν 15 μόλις βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, η διαπίστωση της ανάγκης αναθεώρησης του άρθρου 16 θα έχει συγκεντρώσει πλειοψηφία 180 ψήφων και έτσι η αναθεώρησή του θα μπορεί να συντελεστεί από την επόμενη Βουλή με μόλις 151 ψήφους. Αυτό οδηγεί σε ρυθμίσεις χωρίς ευρύτερη συμφωνία και τροφοδοτεί την ένταση στο πανεπιστήμιο. Η κατά συνείδηση θέση μου είναι ότι μπορούμε να συμβάλουμε αποφασιστικά στη διαμόρφωση ενός σύγχρονου ελληνικού πανεπιστημίου, διασφαλίζοντας πολιτικά και θεσμικά ότι η τελική διατύπωση του άρθρου 16 στην επόμενη Βουλή θα περιέχει όλες τις αναγκαίες εγγυήσεις.

Αυτές τις θέσεις προσπαθώ να τεκμηριώσω στα κείμενα που ακολουθούν.

II

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ, ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΑΞΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ – ΚΑΙ ΟΜΩΣ
ΕΧΕΙ ΠΑΝΤΑ ΝΟΗΜΑ Η «ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΔΩΡΕΑΝ ΠΑΙΔΕΙΑ»

1. Κοινωνία Παιδείας

Στη διάρθρωση και τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος κρίθηκε από τη συγκρότηση του νέου ελληνικού κράτους μέχρι τις ημέρες μας ο ίδιος ο χαρακτήρας της ελληνικής κοινωνίας: η διαστρωμάτωσή της, η εσωτερική της κινητικότητα, ο περισσότερο ανοικτός χαρακτήρας της σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές κοινωνίες. Η κατάσταση αυτή συνδέθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό με την ανάδειξη τριών βασικών αρχών: Πρώτον, της αρχής των κανονιστικά οργανωμένων διαδικασιών που περιορίζουν την ευελιξία και τη διακριτική εκπαιδευτική ή ακαδημαϊκή ευχέρεια των σχολείων ή των πανεπιστημίων, προσφέρουν όμως διαφάνεια και νομιμότητα. Δεύτερον, της αρχής της ομοιομορφίας που θέλει να είναι πλήρως ενοποιημένο το εκπαιδευτικό σύστημα και το αναλυτικό πρόγραμμα σε όλη τη χώρα. Τρίτον, της αρχής του

συμβολικού εξισωτισμού με βάση το δόγμα της δωρεάν παιδείας.

Όλες αυτές οι αρχές προέκυψαν σταδιακά ως διεκδικήσεις μιας κοινωνίας που ήξερε πολύ καλά, πριν καν από τη δημιουργία της (καθώς το νέο ελληνικό κράτος προηγείται ιστορικά της κοινωνίας του), ότι τίποτα δεν είναι σημαντικότερο από το διανοητικό κεφάλαιο. Αν αυτό είχε σημασία τον 19ο ή στο πρώτο μέρος του 20ού αιώνα υπό προβιομηχανικές ή ατελείς βιομηχανικές συνθήκες, έχει τεράστια σημασία υπό τις συνθήκες της σημερινής μετανεωτερικής εποχής. Ο βασικός συνεπώς στόχος ενός εκπαιδευτικού συστήματος που λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικού καταμερισμού, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ο ανοικτός και κινητικός χαρακτήρας της κοινωνίας μας, πρέπει να προστατευθεί απολύτως. Αυτό είναι άλλωστε ένα από τα καίρια σημεία στα οποία κρίνεται η κοινωνική ευαισθησία των επιμέρους πολιτικών δυνάμεων και η ιδεολογική και αξιακή τους προδιάθεση.

- α. Αυτό προφανώς σημαίνει ότι η αρχή της κανονιστικής ρύθμισης των εκπαιδευτικών διαδικασιών, και ιδίως της εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αναιρεθεί ως προς τις εγγυήσεις αμεροληψίας και διαφάνειας. Πρέπει όμως να εγκαταλειφθεί ως ταυτόσημη με την εκπαιδευτική ομοιοτυπία

- και γραφειοκρατία. Είναι απολύτως αναγκαίο μέσα σε αυτό το διαδικαστικό πλαίσιο, που αναγνωρίζει και σέβεται η ελληνική κοινωνία, να διαμορφωθεί ένα διαφορετικό, σύγχρονο, ουσιαστικό και δημιουργικό, μαθησιακό και εξεταστικό περιεχόμενο. Και μόνον η αλλαγή της φιλοσοφίας των γενικών εξετάσεων ώστε να κτυπηθεί η «παπαγαλία» θα ήταν σημαντική πίεση για την αλλαγή των νοοτροπιών που επικρατούν στο λύκειο, το οποίο αντιμετωπίζεται, δυστυχώς, ως προθάλαμος των εισαγωγικών εξετάσεων και όχι ως αυτοτελής βαθμίδα.
- β. Κατά την ίδια λογική η αρχή του ενιαίου εκπαιδευτικού συστήματος που συνδέεται με την αρχή της ομοιομορφίας πρέπει να συμπληρωθεί με την αυτονομία και την ιδιαίτερη φυσιολογία κάθε σχολικής μονάδας, και άρα με τη δυνατότητα αξιοποίησης των ζωντανών δυνάμεων κάθε σχολείου και κάθε τοπικής κοινωνίας. Δεν μπορεί όμως να δώσει τη θέση της σε ένα σύστημα που μεγεθύνει ακόμη περισσότερο τη διαφορά μεταξύ καλών ιδιωτικών και μέσω δημοσίων σχολείων, ούτε σ' ένα σύστημα που υπό το πρόσχημα του σεβασμού των τοπικών κοινωνιών αναπαράγει και οξύνει τις συνέπειες της ταξικής διαίρεσης του χώρου κατοικίας και άρα εκπαίδευσης.

γ. Τέλος, η αρχή του συμβολικού εξισωτισμού με άξονα τη δωρεάν παιδεία είναι προφανές ότι γίνεται σε μεγάλο βαθμό αντιληπτή από τους γονείς ως ειρωνεία, καθώς το οικονομικό βάρος κάθε οικογένειας για τις σπουδές των παιδιών είναι σημαντικό κεφάλαιο του προϋπολογισμού της. Αυτό όμως δεν οδηγεί στην ακύρωση της αξιακής διάστασης της αρχής της δωρεάν παιδείας που είναι ομόλογη με την αρχή της εξέλιξης κάθε παιδιού κατά το λόγο της αξίας και της ικανότητάς του, χωρίς εισοδηματικούς ή κοινωνικούς φραγμούς. Το ζητούμενο συνεπώς δεν είναι η κατάργηση των γενικευμένων παροχών για όσους κινούνται πάνω από ένα εισοδηματικό επίπεδο και ακολουθούν το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά η γενναία και διορατική αύξηση της δημόσιας δαπάνης για όλους, με σοβαρές στοχευμένες επιπλέον παροχές για όσους έχουν πραγματική ανάγκη.

2. Η σχέση δημοσίου και ιδιωτικού – Η παραπαιδεία

Αυτή νομίζω ότι είναι η βάση πάνω στην οποία τίθεται –σύμφωνα με τις δικές μας ιδεολογικές και κοινωνικές αντιλήψεις– η σχέση δημοσίου και ιδιωτικού στην εκπαίδευση. Το βασικό αίτημα είναι η δραστική

αύξηση της δημόσιας δαπάνης ώστε να φτάσει το 5% του ΑΕΠ. Ομόλογος στόχος μας είναι η μείωση της αντίστοιχης δαπάνης των νοικοκυριών για τις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών κάθε οικογένειας.

Σημασία έχει επομένως η προώθηση λύσεων για τον πάντοτε εκκρεμή κατάλογο των τρεχόντων προβλημάτων χρηματοδότησης, υποδομής και λειτουργίας στο χώρο της εκπαίδευσης. Αυτά τα προβλήματα είναι η πρώτη προτεραιότητα της κοινωνίας και πρέπει να είναι και η πρώτη προτεραιότητα της πολιτικής στο χώρο της εκπαίδευσης: σχολική στέγη ώστε να λειτουργούν όλα τα σχολεία σε πρωινό κύκλο, γενίκευση του ολοήμερου σχολείου με ουσιαστικό περιεχόμενο, αναβίωση και ολοκλήρωση του προγράμματος των σχολικών βιβλιοθηκών, πλήρης ψηφιακή δικτύωση όλων των σχολικών μονάδων, ουσιαστική κάλυψη της διδασκαλίας ξένων γλωσσών και καλλιτεχνικών μαθημάτων από το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, ένταξη των ομίλων δραστηριοτήτων στο πρόγραμμα των δημοσίων σχολείων, επιστροφή των προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας κ.ο.κ. και κυρίως ριζικός εκσυγχρονισμός των αναλυτικών προγραμμάτων ώστε αυτά να είναι ελκυστικά και χρήσιμα για τα παιδιά.

Αν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε τη διογκούμενη και ανεξέλεγκτη παραπαιδεία, ο μόνος τρόπος είναι αυτός. Άλλωστε με τον όρο παραπαιδεία περιγράφο-

νται περισσότερα από ένα φαινόμενα. Το γεγονός ότι το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα δεν καλύπτει στα σοβαρά τη διδασκαλία ξένων γλωσσών και καλλιτεχνικών μαθημάτων (μουσική, χορός κλπ.) οδηγεί τις οικογένειες στην αναζήτηση ιδιωτικών λύσεων με υψηλό κόστος. Το γεγονός ότι για μαθητές με κάποιες μικρές έστω μαθησιακές δυσκολίες είναι αναγκαία μία ενισχυτική διδασκαλία που δεν προσφέρεται με την επάρκεια και την παιδαγωγική διακριτικότητα που απαιτείται στο σχολείο οδηγεί τις οικογένειες στη λύση των ιδιαίτερων μαθημάτων ενισχυτικού χαρακτήρα από τις μικρές τάξεις του δημοτικού.

Αυτή η όψη της ιδιωτικής δαπάνης για την παιδεία μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσα από την αναβάθμιση του δημοσίου σχολικού συστήματος.

Πολύ πιο δύσκολο είναι να αντιμετωπιστεί η παραπαιδεία με τη μορφή της ατομικής ή της ομαδικής φροντιστηριακής διδασκαλίας για τις εισαγωγικές εξετάσεις στα ΑΕΙ προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες του σκληρού ανταγωνισμού και της πολύ υψηλής βαθμολογίας για τα περιζήτητα τμήματα με υψηλές βάσεις εισαγωγής. Η αλήθεια είναι ότι ακόμη και μετά τη ριζική μεταρρύθμιση του λυκείου και τη ριζική αλλαγή της φιλοσοφίας των εξετάσεων θα υπάρχει πρόβλημα περιορισμένου αριθμού θέσεων, ανικανοποίητης ζήτησης, ανταγωνισμού και υψηλής βαθμολογίας. Η αλλαγή στο λύκειο πρέπει συνεπώς να λάβει

υπόψη της και αυτή την καθοριστική παράμετρο, αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς και πρακτικοί.

3. Παιδεία και μοντέλο ανάπτυξης

Για να επιχειρηθούν όλα αυτά, απαιτείται το πρόβλημα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος να συνδεθεί με τον πυρήνα του μεταβιομηχανικού μοντέλου ανάπτυξης της χώρας που πρέπει να βασίζεται στο διανοητικό κεφάλαιο ως συγκριτικό πλεονέκτημα και ως βασική επενδυτική επιλογή. Η εκπαιδευτική πολιτική ταυτίζεται έτσι με τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης. Αυτό καθιστά βασικό αντικείμενο της συζήτησης για την παιδεία την κατανομή των πόρων του Δ' ΚΠΣ, έτσι ώστε βασικός αποδέκτης να είναι η εκπαίδευση μαζί με τους μηχανισμούς κατάρτισης και επιμόρφωσης. Το ΠΑΣΟΚ έχει ήδη προτείνει το 40% του Δ' ΚΠΣ να διατεθεί στους τομείς αυτούς. Χρειάζεται όμως μια σειρά από ενέργειες που θα επιτρέψουν την ανάπτυξη μιας πιο δυναμικής πολιτικής όχι μόνο εκπαίδευσης αλλά και έρευνας και τεχνολογίας σε συνεργασία με τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, καθώς και τη δημιουργία «θυλάκων αριστείας» μέσα από διαδικασίες ανοικτές σε όλους. Αυτό ανάγεται και πάλι στην ίδια την ύλη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που απαιτείται να εκ-

συγχρονιστούν ριζικά μαζί με τα βοηθήματα και τις μεθόδους διδασκαλίας.

4. Η αυτονομία των σχολικών μονάδων

Στο πλαίσιο αυτό αποκτά νόημα και η συζήτηση για την αυτονομία κάθε σχολικής μονάδας σε συνεργασία με τους γονείς και την τοπική κοινωνία. Αυτονομία όμως, όπως είπαμε, δεν μπορεί να σημαίνει περαιτέρω ανάπτυξη ανισοτήτων με βάση τη σκληρή πραγματικότητα της ταξικής διαίρεσης του χώρου που παραπέμπει στα κριτήρια του εισοδήματος και του τόπου κατοικίας των γονέων. Η ευχέρεια επιλογής που πρέπει να έχει κάθε σχολείο ως προς το αναλυτικό πρόγραμμα και την επιλογή των βιβλίων από έναν κατάλογο πολλαπλών δυνατοτήτων πρέπει άρα να στοχεύει στην άρση των ανισοτήτων και στη διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στη γνώση. Το σημαντικότερο βέβαια είναι κάθε σχολική μονάδα να διαθέτει τη στέγη της, τη βιβλιοθήκη της, τα εργαστήρια πληροφορικής της, την οργανωμένη αυλή της ως χώρο πολιτιστικών εκδηλώσεων ανοικτό στην κοινωνία, τις δικές της πρωτοβουλίες κοινωνικής επιμόρφωσης σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση και τους συλλόγους γονέων. Είναι σημαντικό να γίνει δεκτό πως είναι άλλο πράγμα το σχολείο με τις πολιτιστικές

και κοινωνικές του δραστηριότητες και άλλο πράγμα η σχολική τάξη με την πειθαρχία της. Τα «παιχνίδια πολιτισμού», το «πάμε σινεμά;», το πρόγραμμα «Μελίνα» και οι άλλες εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες του Υπουργείου Πολιτισμού, οι όμιλοι, οι κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές πρωτοβουλίες πρέπει να είναι συστατικό στοιχείο του σχολείου.

III

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ – ΑΣ ΕΙΜΑΣΤΕ
ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΣ ΚΑΙ ΑΥΣΤΗΡΟΙ ΜΕ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΑΓΑΠΑΜΕ

1. Η παραπλανητική συζήτηση περί «ιδιωτικών πανεπιστημίων»

Όλα όσα σημειώσαμε ως προς τα κοινωνικά, ιδεολογικά και παιδαγωγικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος κορυφώνονται στο επίπεδο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η εστίαση όμως της συζήτησης για το μέλλον των πανεπιστημίων στο ζήτημα των λεγόμενων «ιδιωτικών πανεπιστημίων» είναι τις περισσότερες φορές όχι ουσιαστικού, αλλά ιδεολογικού και συμβολικού χαρακτήρα. Σε καμία χώρα με ακαδημαϊκή παράδοση δεν υπάρχουν ιδιωτικά πανεπιστήμια με την έννοια των κερδοσκοπικών επιχειρήσεων. Υπάρχουν ιδρύματα ή καταπιστεύματα στα οποία προστίθενται συνεχώς χορηγίες, κληροδοτήματα και δωρεές κοινωφελούς χαρακτήρα που αποδίδουν σε όσους τα προσφέρουν κοινωνικό και επικοινωνιακό κύρος, αλλά όχι εμπορικό κέρδος. Πρόκειται συνεπώς για μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που κάλλιστα μπορούν να ιδρυ-

θούν και στην Ελλάδα, στο πλαίσιο του άρθρου 16 παρ. 5 του Συντάγματος. Αν εμφανιστεί το νομικό ή φυσικό πρόσωπο που θέλει να ενεργήσει ως δωρητής, με επαρκή κεφάλαια για τη δημιουργία σοβαρών ακαδημαϊκών, δηλαδή όχι μόνο διδακτικών, αλλά και ερευνητικών υποδομών και με διάθεση να στηρίξει την υπόθεση αυτή σε μεγάλο βάθος χρόνου, ο κοινός νομοθέτης μπορεί να συστήσει το πανεπιστήμιο που θα φέρει το όνομα του δωρητή με την τυπική μορφή ενός νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου που θα έχει όμως πολύ μεγάλα περιθώρια ευελιξίας. Στο πλαίσιο, μάλιστα, αυτού του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου μπορούν να λειτουργούν και επιμέρους ιδρύματα ή αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες, ή ακόμη και ανώνυμες εταιρείες που χρειάζονται για την προώθηση των υποδομών ή των αναπτυξιακών προγραμμάτων και όχι της ακαδημαϊκής λειτουργίας των πανεπιστημίων.

Όλο όμως αυτό το εγχείρημα πρέπει στη δική μας συνταγματική τάξη και ιδίως στη δική μας κοινωνία να βασίζεται στην αξιοκρατική εισαγωγή των φοιτητών με κριτήριο τις επιδόσεις και όχι την οικονομική δυνατότητα καταβολής διδάκτρων και σε αυστηρά ακαδημαϊκά κριτήρια επιλογής των καθηγητών. Όταν επομένως συγκεντρωθούν πράγματι αυτές οι προϋποθέσεις ενός μη κρατικού και μη κερδοσκοπικού πανεπιστημίου και ζητηθεί υπεύθυνα η ίδρυσή

του, μπορούμε να αντιμετωπίσουμε το θέμα, χωρίς στο μεταξύ να έχουμε υποκύψει σε μία ερασιτεχνικού και δημαγωγικού χαρακτήρα συζήτηση. Η αναθεώρηση του άρθρου 16 παρ. 8 μόνον υπό αυτές τις εγγυήσεις μπορεί να γίνει δεκτή (με την πολιτική και διαδικαστική εγγύηση της αυξημένης πλειοψηφίας των 180 ψήφων να παραμένει ενεργός ως την τελευταία φάση της διαδικασίας στην επόμενη Αναθεωρητική Βουλή για να μπορεί να ελεγχθεί η τελική διατύπωση της διάταξης καθώς οι «λεπτομέρειες» έχουν καθοριστική σημασία). Και αυτό –όπως θα δούμε– για να ακυρωθεί το δημαγωγικού χαρακτήρα επιχείρημα ότι δήθεν φταίει το Σύνταγμα για το ότι δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

2. Οι πραγματικές προτεραιότητες

Πριν συνεπώς τεθεί καν το θέμα των μη κρατικών πανεπιστημίων, αξίζει να δώσουμε έμφαση σε μία σειρά από πιεστικά ζητήματα στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης:

- α. *Στη χειραφέτηση των πανεπιστημίων από μία συγκεντρωτική και γραφειοκρατική προσέγγιση του κράτους που δεν τους επιτρέπει να κινη-*

θούν με ευελιξία και ίδια ευθύνη δημιουργώντας τις συνθήκες ενός εξαιρετικά γόνιμου ακαδημαϊκού ανταγωνισμού.

- β. Στην ολοκλήρωση του νέου καθεστώτος των Ανωτάτων Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.
- γ. Στη διαμόρφωση του νομικού πλαισίου λειτουργίας των πανεπιστημίων άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θέλουν να προσφέρουν τα ίδια και όχι μέσω συμβεβλημένων ιδιωτικών επιχειρήσεων εκπαιδευτικές υπηρεσίες στη χώρα μας.
- δ. Στη διαμόρφωση –επιτέλους– ενός αυστηρού νομοθετικού πλαισίου για τη λειτουργία των «Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών» που εκμεταλλεύονται επί χρόνια τα κενά της νομοθεσίας και εμφανίζονται ως «πανεπιστήμια». Ζήτημα για το οποίο η Ελλάδα πρέπει να αναλάβει μια κοινοτικού χαρακτήρα πρωτοβουλία στο Συμβούλιο Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης κ.ο.κ.

3. Πολυτυπία, ευελιξία και άμιλλα

Διαμορφώνεται κατά τον τρόπο αυτό ένας άξονας πολιτικής που μπορούμε να ονομάσουμε *πολυτυπία, ευελιξία και άμιλλα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*. Είναι άλλο πράγμα η θεσμική διαφάνεια που πρέπει

να διέπει τα τριτοβάθμια ιδρύματα και άλλο η εμμονή στην ομοιοτυπία των ρυθμίσεων. Υπάρχουν μικρά περιφερειακά και μεγάλα κεντρικά πανεπιστήμια. Υπάρχουν παλιά παραδοσιακά τμήματα (νομικής, ιατρικής κ.ο.κ.) και μικρά νέα τμήματα σε ΑΕΙ και ΤΕΙ (π.χ. κινηματογράφου).

Το κάθε ίδρυμα πρέπει συνεπώς να έχει μεγάλη κανονιστική και οργανωτική ευελιξία, διεκδικώντας καλύτερες επιδόσεις και καλύτερα συγκριτικά αποτελέσματα μέσα από την ανάπτυξη επιστημονικών και ερευνητικών περιοχών στις οποίες δίνει έμφαση. Αυτό πρέπει να συμβαίνει και στο προπτυχιακό και στο μεταπτυχιακό επίπεδο, καθώς και στο επίπεδο των ερευνητικών προγραμμάτων, με ευελιξία και διορατικότητα και με ενθάρρυνση των συνεργασιών τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

4. Η αξιολόγηση

Μέσα από την αρχή της ευελιξίας και της άμιλλας θα προκύψει φυσιολογικά, χωρίς περιττούς καταναγκασμούς, και το στοιχείο της αξιολόγησης του ερευνητικού και εκπαιδευτικού έργου τόσο στο εσωτερικό κάθε ΑΕΙ/ΤΕΙ όσο και διαπανεπιστημιακά. Θα λυθούν επίσης πολύ ευκολότερα προβλήματα, όπως η συνολική διάρκεια και οι επιμέρους κύκλοι των σπουδών

και η σχέση ανάμεσα στο βασικό πτυχίο και τις μεταπτυχιακές σπουδές.

Το κρισιμότερο άλλωστε πρόβλημα που είναι τα επαγγελματικά δικαιώματα είναι σε μεγάλο βαθμό αντικείμενο κοινοτικών ρυθμίσεων στο πλαίσιο του δικαιώματος της ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών.

5. Η εισαγωγή στα ΑΕΙ και ΤΕΙ

Κατά την ίδια λογική πρέπει να αντιμετωπιστεί και το καίριο ζήτημα της εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Όταν δημιουργείται στα παιδιά και τους γονείς η αίσθηση ότι θα πάψουν να υπάρχουν αριθμητικοί περιορισμοί για την εισαγωγή στο τμήμα της πρώτης προτίμησης κάθε υποψηφίου, ακόμη και αν αυτό είναι το ιατρικό, απλώς καλλιεργείται μία φενάκη. Επιλογή και φραγμός για ορισμένα τμήματα υψηλής ζήτησης θα υπάρχει πάντα, είτε στο τέλος του λυκείου είτε λίγο αργότερα. Η κατάργηση συνεπώς της εισαγωγής στο συγκεκριμένο τμήμα και η αντικατάστασή της με την εισαγωγή γενικά σε κάποιο ΑΕΙ ή σε κάποια σχολή έχει ανάγκη από πολλές διευκρινίσεις σε μια χώρα στην οποία υπάρχουν πολύ μικρά και εξειδικευμένα, αλλά και πάρα πολύ μεγάλα ΑΕΙ με τεράστιο φάσμα σχολών και τμημάτων. Αυτό

ισχύει ακόμη και για σχολές που περιέχουν πολύ διαφορετικά μεταξύ τους τμήματα (π.χ. ιατρικό-νοσηλευτικό).

Αυτό που μπορεί και πρέπει να γίνει αμέσως είναι –όπως ήδη αναφέρθηκε– η ριζική αλλαγή της φιλοσοφίας των εξετάσεων: η κατάργηση της απομνημόνευσης και της στείρας και μηχανιστικής προσέγγισης μιας περιορισμένης ύλης και η επιλογή θεμάτων και μεθόδων εξέτασης που κινητοποιούν την κριτική σκέψη και επιτρέπουν την ανάδειξη των πραγματικά ικανότερων υποψηφίων. Η αλλαγή της φιλοσοφίας των εξετάσεων είναι από μόνη της ικανή να επηρεάσει τη φιλοσοφία του αναλυτικού προγράμματος, τις εκπαιδευτικές μεθόδους, τον τρόπο προετοιμασίας των μαθητών, το ρόλο της υποστηρικτικής διδασκαλίας κλπ. Η αλλαγή αυτή δεν πρέπει να θίξει το κερκημένο της αδιάβλητης εθνικής διαδικασίας εξετάσεων που περιβάλλεται με εμπιστοσύνη από το σύνολο της κοινωνίας. Μέσα όμως στο κέλυφος αυτό μπορούν να γίνουν ριζικές αλλαγές στο περιεχόμενο της εξεταστικής αλλά και της μαθησιακής διαδικασίας.

6. Ενδοπανεπιστημιακή κινητικότητα

Μια άλλη κίνηση που μπορεί να γίνει σχετικά εύκολα και χωρίς να αλλάζουν ξαφνικά οι όροι του παιχνιδιού

είναι ένα οργανωμένο σύστημα ενδοπανεπιστημιακής κινητικότητας των φοιτητών από τμήμα σε τμήμα με τις διαδικαστικές εγγυήσεις των εισαγωγικών εξετάσεων, αλλά με εξεταζόμενη ύλη πανεπιστημιακού επιπέδου και τελείως διαφορετική φιλοσοφία εξετάσεων. Κατά τον τρόπο αυτό θα πάψουν να εγκλωβίζονται νέοι άνθρωποι σε μία εσφαλμένη ή τυχαία επιλογή και τους παρέχεται και δεύτερη και τρίτη ευκαιρία.

7. Ένα άλλο λύκειο

Σε μια όμως επόμενη φάση το ζητούμενο πρέπει να είναι ο ίδιος ο ρόλος του λυκείου. Η σχέση γυμνασίου-λυκείου πρέπει να επαναξιολογηθεί. Μία ιδέα είναι η αποκόλληση της Γ' τάξης του λυκείου και ο επίσημος προσανατολισμός της μόνο στην εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως ένα είδος «προπαρασκευαστικού» έτους. Άλλη λύση – που προσωπικά προτιμώ – θα ήταν το τεταρτοετές γυμνάσιο και η δημιουργία ενός διετούς λυκείου «κολεγιακού» χαρακτήρα, με αξιολόγηση της εμπειρίας του λεγόμενου διεθνούς απολυτηρίου (I.B.).

Όλα όμως αυτά προϋποθέτουν συναίνεση και διαθεσιμότητα της εκπαιδευτικής κοινότητας, κυρίως των καθηγητών, που πρέπει να βρουν στο σχήμα αυτό μία προοπτική για τον δικό τους ρόλο που μπορεί

να είναι διαφορετικός για όσους ζητούν νέες εμπειρίες και διαφορετικός για όσους ζητούν εργασιακή ασφάλεια. Μια σχετική συμφωνία με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εκπαιδευτικών είναι το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή. Υπάρχουν στους κόλπους των εκπαιδευτικών πολλά στελέχη που θα ήθελαν να στραφούν σε αυτό το στάδιο της εκπαίδευσης σε συνεργασία με επισκέπτες καθηγητές από τα ΑΕΙ, τα ΤΕΙ κ.ο.κ.

Η συζήτηση για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση είναι συνεπώς μία συζήτηση στην οποία δοκιμάζεται η ευαισθησία αλλά και η πρωτοτυπία μας. Δηλαδή η ικανότητά μας να σχεδιάσουμε σοβαρά, χωρίς εμμονή σε παλιά ή νέα στερεότυπα, το μέλλον της κοινωνίας μας.

IV

ΒΗΜΑΤΑ ΑΠΕΓΚΛΩΒΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ
ΣΤΑ ΑΕΙ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΕ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ,
ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

1. Έξι βήματα απεγκλωβισμού

Η κρίση στο πανεπιστήμιο έχει, όχι μόνον ένταση, αλλά και βάθος. Οφείλεται, ως ένα βαθμό, στους γνωστούς χειρισμούς της κυβέρνησης που, με την επίμονη κρυψινόιά της, τον έκδηλο πια συντηρητισμό και την πρωτοφανή αδυναμία της να κατανοήσει τις ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες του ελληνικού πανεπιστημίου, πυροδοτεί την ένταση. Τα προβλήματα όμως υπερβαίνουν τη συγκυρία και την αντίδραση των φοιτητών αλλά και των μαθητών. Δεν αφορούν μόνον την κυβέρνηση, αλλά ολόκληρο το πολιτικό σύστημα που συχνά αντιμετωπίζει με μία «εργαλειακή» διάθεση την πανεπιστημιακή κοινότητα.

Από την άλλη πλευρά, η πανεπιστημιακή κοινότητα έχει πρόβλημα συγκρότησης και έγκυρης αντιπροσώπευσης, αλλά και πρόβλημα σχέσεων με την κοινωνία από την οποία προέρχεται και στην οποία αναφέρεται. Και όταν λέω κοινωνία, εννοώ τις οικογένειες

που στηρίζουν και χρηματοδοτούν τα παιδιά τους και αγωνιούν για το μέλλον τους.

Η κρίση του ελληνικού και γενικότερα του ευρωπαϊκού πανεπιστημίου είναι άλλωστε μία από τις πολλές όψεις της κρίσης του ευρωπαϊκού και μέσα σε αυτό (με όλες τις γνωστές αποκλίσεις που δεν είναι πάντα αρνητικές) του ελληνικού μοντέλου μεταβιομηχανικής ανάπτυξης. Χρειάζεται συνεπώς να γίνουν βήματα απεγκλωβισμού από την ένταση και αποκατάστασης της στοιχειώδους εμπιστοσύνης στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης. Με αυτό το πνεύμα διατυπώνω έξι αρχικές προτάσεις που θα μπορούσαν να διαμορφώσουν το πλαίσιο της συζήτησης.

1. Η αρχή πρέπει να γίνει από την πλευρά του κράτους. Η κυβέρνηση οφείλει να δεσμευτεί διά του Πρωθυπουργού ότι καμία νομοθετική πρωτοβουλία δεν θα εισαχθεί στη Βουλή αιφνιδιαστικά, χωρίς να έχει ολοκληρωθεί ένας ουσιαστικός ακαδημαϊκός και κοινωνικός διάλογος. Οφείλει, επίσης, να δεσμευτεί ότι, όπως κάθε εκπαιδευτική αλλαγή, έτσι και η τροποποίηση της πανεπιστημιακής νομοθεσίας θα προβλέπει τις ανάλογες μεταβατικές περιόδους και δεν θα καταλαμβάνει κανέναν εξ απορόπτου.
2. Από τη δική τους πλευρά, πρέπει τα κόμματα να αντιληφθούν ότι δεν μπορούν να εκφράζουν αυτά, με παρένθετες παρατάξεις, τη συλλογική συ-

νείδηση, την ηλικιακή και διανοητική δυναμική και την αυτονομία της πανεπιστημιακής κοινότητας. Η χειραφέτηση του πανεπιστημίου αφορά τη σχέση του με το κράτος, αλλά και τη σχέση του με το κομματικό σύστημα. Το ΠΑΣΟΚ έχει δώσει ήδη θετικά δείγματα γραφής ως προς το σεβασμό της αυτονομίας των πανεπιστημίων.

3. Μια αλλαγή με προοπτική και σοβαρότητα στο πανεπιστήμιο χρειάζεται μια μεγάλη κοινωνική και ακαδημαϊκή συμφωνία, άρα και εκπροσώπους της πανεπιστημιακής κοινότητας των διδασκόντων και των διδασκομένων που να αναλάβουν την ευθύνη μιας θετικής και «επιθετικής» πρωτοβουλίας, με ολοκληρωμένη πρόταση που να πείθει την κοινωνία.
4. Αυτό, όμως, πρέπει να γίνει με βάση τις αρχές της χειραφέτησης και της πολυτυπίας που αφήνουν μεγάλα και ουσιαστικά περιθώρια αυτονομίας σε κάθε ΑΕΙ, ακόμη και σε κάθε σχολή στο πλαίσιο των μεγάλων ΑΕΙ. Η ομοιοτυπία του «νόμου-πλαισίου» του 1982 δεν συμβιβάζεται πλέον με τις συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί διεθνώς. Αυτό αφήνει, βέβαια, ανοικτό το ενδεχόμενο η διεθνής ακαδημαϊκή κοινότητα και η αγορά εργασίας να αξιολογούν με διαφορετικό τρόπο επιμέρους ΑΕΙ, σχολές ή τμήματα και τους αποφοίτους τους. Θα απαλλάξει, όμως, το

πανεπιστήμιο από τη γραφειοκρατική αιχμαλωσία και τον στείρο παραγοντισμό του αθηναϊκού κέντρου.

5. *Καμία αλλαγή δεν μπορεί να προχωρήσει και να ευδοκιμήσει, εφόσον ο κεντρικός στόχος θα είναι διοικητικού ή ελεγκτικού και όχι εκπαιδευτικού και ερευνητικού χαρακτήρα.* Για παράδειγμα, διατάξεις σχετικές με το ανώτατο όριο διατήρησης της φοιτητικής ιδιότητας ή ανατριχιαστικές διαδικαστικές λεπτομέρειες σε σχέση με τα εκλεκτορικά σώματα, τις τριμελείς εισηγητικές επιτροπές και τις εκθέσεις δεν οδηγούν πουθενά, παρά μόνον σε συγκρούσεις που μας κάνουν να χάνουμε την ουσία του ερευνητικού και εκπαιδευτικού έργου. Το νομοθετικό πλαίσιο πρέπει να είναι γενικό και ευρύ και άρα η ευθύνη του ίδιου του πανεπιστημίου για την ακαδημαϊκή του πορεία, καθοριστική. Αν, με άλλα λόγια, δεν αντιληφθούν οι ίδιοι οι φοιτητές και οι ίδιοι οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι τι είναι αυτό που πρέπει να κάνουν και δεν προσπαθήσουν να το κάνουν αυτοί, χάριν του δικού τους μέλλοντος, τίποτα το ουσιαστικό δεν θα αλλάξει.
6. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, είναι φανερό ότι η *επικείμενη αναθεώρηση του άρθρου 16 και η ρητή πρόβλεψη για τη δυνατότητα ίδρυσης μη*

κρατικών, αλλά πάντοτε μη κερδοσκοπικών και άρα κοινωφελών πανεπιστημίων, δημιουργεί μεγάλη καχυποψία. Καχυποψία ότι όλα αυτά μπορεί να καταλήξουν σε κρυπτοκερδοσκοπικές, ανεξέλεγκτες δραστηριότητες που πουλούν ψευδαισθήσεις σε γονείς και παιδιά σε συνεργασία με ξένα πανεπιστήμια των οποίων εκμισθώνουν το όνομα. Καχυποψία ότι η πολιτεία δεν προστατεύει και δεν στηρίζει το δημόσιο πανεπιστήμιο. Καχυποψία ότι η τριτοβάθμια εκπαίδευση θα γίνει περισσότερο ταξική και συνεπώς θα χαθεί ένα ιστορικό πλεονέκτημα του ελληνικού πανεπιστημίου που, ως μηχανισμός κοινωνικού καταμερισμού, επέτρεπε την αλλαγή κοινωνικής κατηγορίας μέσα σε μια γενιά, με εισιτήριο τη γνώση ή έστω το τυπικό προσόν του πτυχίου.

Πρέπει, συνεπώς, να καταστεί σαφές ότι η ανάγκη αναθεώρησης του άρθρου 16 δεν θα ψηφιστεί στα τυφλά από την παρούσα Βουλή, που απλώς διαπιστώνει την ανάγκη αναθεώρησης χωρίς να μπορεί να παρέμβει στη διατύπωση και άρα στην ουσία της ρύθμισης. Αυτό σημαίνει ότι στην επόμενη Βουλή, που ως Αναθεωρητική έχει τη σχετική αρμοδιότητα, με την εγγύηση της αυξημένης πλειοψηφίας των 180 βουλευτών, το άρθρο 16 θα διαμορφωθεί έτσι ώστε να μην αφήνει κανένα περιθώριο σε αρνητικές εξελίξεις εις

βάρος του δημοσίου πανεπιστημίου. Αντίθετα θα διαφυλαχθούν πλήρως τα δικαιώματα, η αποστολή και ο ρόλος του δημοσίου πανεπιστημίου, και κυρίως θα διαφυλαχθούν οι εγγυήσεις αξιοκρατίας και διαφάνειας, ως προς την εισαγωγή φοιτητών και την εκλογή των καθηγητών για όλα τα πανεπιστήμια (δημόσια, αλλά και τυχόν μη κρατικά-κοινοφελή) για τα οποία θα υπάρχει ταυτότητα προδιαγραφών.

Αυτά τα κρίσιμα βήματα έπρεπε να έχουν γίνει προ πολλού από την κυβέρνηση, τη Βουλή και τα κόμματα, προκειμένου να πειστεί και η πανεπιστημιακή κοινότητα να κάνει τα δικά της.

2. Η διαρκής τροφοδότηση της κρίσης

Η κατάσταση στην ανώτατη εκπαίδευση παρ' όλα αυτά φαίνεται να οδηγείται σε απόλυτο αδιέξοδο. Η συζήτηση για το άρθρο 16 στη Βουλή προοιωνίζεται αναζωπύρωση της κρίσης και επέκτασή της και σε άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Η ευθύνη της κυβέρνησης είναι τεράστια. Κατάφερε να ακυρώσει τις προϋποθέσεις ενός σοβαρού διαλόγου, να δημιουργήσει κλίμα απόλυτης δυσπιστίας και να καταστήσει αντίπαλό της την πανεπιστημιακή κοινότητα. Και όλα αυτά, όταν κανένα από τα σημεία που θέτει το «προσχέδιο» της (Ιούνιος 2006) δεν αφορά τον πυρήνα του προβλήματος.

Δεν είναι π.χ. το πανεπιστημιακό άσυλο που προστατεύει τους «γνωστούς-αγνώστους», γιατί όταν αυτοί δρουν εκτός πανεπιστημίου, στους κεντρικούς δρόμους, όχι μόνο δεν εντοπίζονται, αλλά και τροφοδοτούνται από πράξεις και παραλείψεις της αστυνομίας. Άλλωστε είναι γνωστό ότι η ισχύουσα διάταξη για το άσυλο δεν απαιτεί καμία άδεια, όταν τελούνται αυτόφωρα κακουργήματα ή ακόμη και αυτόφωρα πλημμελήματα κατά της ζωής.

Κατά τα λοιπά, ο τρόπος συμμετοχής των φοιτητών στις εκλογές των πανεπιστημιακών οργάνων, η μέγιστη διάρκεια φοίτησης, ο προσδιορισμός των γνωστικών αντικειμένων, οι προκηρύξεις θέσεων ΔΕΠ και ο τρόπος συγκρότησης και λειτουργίας των εκλεκτορικών σωμάτων και των εισηγητικών επιτροπών, που είναι βασικά σημεία του κυβερνητικού προσχεδίου νόμου, δεν βρίσκονται στην καρδιά του προβλήματος του δημοσίου πανεπιστημίου του 21ου αιώνα. Άλλα είναι τα βασικά προβλήματα.

Πρέπει συνεπώς, πρώτον, να διαμορφωθούν οι προϋποθέσεις ενός σοβαρού διαλόγου μεταξύ αξιόπιστων και αντιπροσωπευτικών συνομιλητών που μπορούν να καταλήξουν σε συμφωνία και, δεύτερον, να καταστρωθεί ο πραγματικός κατάλογος των προβλημάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

3. Προϋποθέσεις διαλόγου – Τέσσερις προτάσεις

Για να διαμορφωθούν οι προϋποθέσεις του διαλόγου και της συμφωνίας προτείνω:

1. Τη συμβολική απόσυρση του κυβερνητικού «προσχέδιου» που ούτως ή άλλως είναι άτυπο. Η κυβέρνηση δεν έχει κανένα λόγο να θεωρεί το «προσχέδιο» αυτό βάση του διαλόγου και η εμμονή της συνιστά μια περιττή πρόκληση που αδικεί ακόμη και κάποια σημεία του που θα μπορούσαν να γίνουν ευρύτερα αποδεκτά.
2. Τη συγκρότηση της ενιαίας και αντιπροσωπευτικής έκφρασης της πανεπιστημιακής κοινότητας μέσω των οργάνων του πανεπιστημίου που πρέπει να υποβάλουν τις δικές τους θετικές προτάσεις σε τακτό χρονικό διάστημα.
3. Την ουσιαστική συνέχιση του διαλόγου υπό την αιγίδα της αρμόδιας επιτροπής της Βουλής.
4. Τη δέσμευση όλων ότι η τελική νομοθετική λύση θα είναι προϊόν ευρείας κοινωνικής αλλά και κοινοβουλευτικής συναίνεσης. Εφόσον, μάλιστα, το κρίσιμο ζήτημα του άρθρου 16 πρέπει αναγκαστικά να ρυθμιστεί με την αυξημένη πλειοψηφία των 180 βουλευτών, η ευρύτερη συναίνεση είναι όχι μόνον επιθυμητή αλλά και επιβεβλημένη. Η αντιπολίτευση έχει μερίδιο ευθύνης αλλά και θεσμική δυνατότητα επιρροής. Το

περιεχόμενο του νέου νόμου δεν εξαρτάται τυπικά από την αναθεώρηση του άρθρου 16, ούτε το αντίστροφο, αλλά πρακτικά τα δύο θέματα συνδέονται και αλληλοεπηρεάζονται. Η κοινωνία αξιώνει εθνική συναίνεση στην παιδεία.

4. Η κρίσιμη θεματολογία – Έντεκα προτάσεις

Έρχομαι τώρα στον κατάλογο των θεμάτων που πρέπει να ενταχθούν στην ατζέντα αυτού του διαλόγου και να αποτελέσουν κεφάλαια του νέου θεσμικού πλαισίου:

1. *Θαρραλέα και ριζική αλλαγή στον τρόπο οργάνωσης και στον παιδαγωγικό σκοπό του λυκείου.* Άποψή μου είναι ότι ένα τετραετές γυμνάσιο και ένα διετές κολεγιακό λύκειο, κατά το πρότυπο του διεθνούς απολυτηρίου, είναι μία λύση που διασφαλίζει το ενδιαφέρον των παιδιών για το λύκειο, αποσυνδέει το λύκειο από το άγχος των εισαγωγικών εξετάσεων στα πανεπιστήμια και δίνει ουσιαστικό περιεχόμενο στις λυκειακές σπουδές.
2. *Επανεξέταση του τρόπου εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μετά την πανθομολογούμενη διαπίστωση ότι το ισχύον σύστημα έφτασε φέτος στα όριά του.* Το διαδικαστικό πλαίσιο των εθνικών αμερόληπτων εξετάσεων πρέπει να διατηρηθεί, αλλά ως διαδικασία από-

κτησης του απολυτηρίου του λυκείου, με το οποίο ο απόφοιτος θα αποκτήσει δικαίωμα εγγραφής στα πανεπιστήμια.

3. *Νομοθετική οργάνωση και έλεγχος της λειτουργίας και της ποιότητας των υπηρεσιών όλων των φορέων που παρέχουν μεταλυκειακή εκπαίδευση ή κατάρτιση.*
4. *Οργανωμένη και επίσημη πρόσκληση ώστε να εκδηλώσουν το ενδιαφέρον τους όσοι προτίθενται να ιδρύσουν μη κρατικά, μη κερδοσκοπικά, κοινωφελή πανεπιστήμια, τα οποία να πληρούν τις ίδιες προδιαγραφές με τα δημόσια και ως προς τη δομή και την υποδομή τους και ως προς τις προϋποθέσεις εισόδου φοιτητών και εκλογής των καθηγητών. Η καταγραφή αυτών των εκδηλώσεων ενδιαφέροντος θα επιτρέψει να γίνει επιτέλους μία ουσιαστική και συγκεκριμένη συζήτηση, χωρίς υποθέσεις και μύθους, από την οποία θα φανεί ότι το μέλλον της ανώτατης εκπαίδευσης βασίζεται πάντα στο δημόσιο, υψηλής ποιότητας, πανεπιστήμιο.*
5. *Νομοθετική κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων για τους αποφοίτους όλων των τμημάτων και όλων των βαθμίδων των ελληνικών ΑΕΙ και ΤΕΙ σε συνδυασμό με το προσοντολόγιο προσλήψεων στο Δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, αλλά και σε συνδυασμό με*

τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης που οφείλει να προωθεί η πολιτεία για την απορρόφηση των νέων πτυχιούχων. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η ρύθμιση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων ξένων πανεπιστημίων στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου.

6. *Ριζικά μέτρα αντιμετώπισης του υψηλού κόστους πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που καταβάλλει η ελληνική οικογένεια, ενισχύοντας την παραοικονομία και μειώνοντας το συνολικό διαθέσιμο εισόδημά της. Η αναδιοργάνωση του λυκείου, η αλλαγή του τρόπου εισαγωγής και ο έλεγχος των φορέων που παρέχουν υπηρεσίες μεταλυκειακής εκπαίδευσης είναι μέτρα που σίγουρα συμβάλλουν προς την κατεύθυνση αυτή.*
7. *Γενναία, νέου τύπου, φοιτητική μέριμνα σε συνεργασία και με το τραπεζικό σύστημα. Παράλληλα, κάθε πανεπιστήμιο πρέπει να λειτουργεί ως κοίτασμα απασχόλησης για τους φοιτητές του, ιδίως τους μεταπτυχιακούς, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση και τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας.*
8. *Πρόγραμμα εκπαιδευτικών υποδομών με άξονα το ΚΠΣ και το ΠΔΕ, με ορίζοντα τετραετίας και με έμφαση στην κοινωνία της πληροφορίας και τις ψηφιακές εφαρμογές.*

9. *Οργανωμένη απογραφή της φοιτητικής μετανάστευσης που θα καταγράφει τους λόγους και τα κίνητρα, τις επιδόσεις στο λύκειο και το πανεπιστήμιο, το αντικείμενο σπουδών, τις προοπτικές επανόδου, την οικονομική κατάσταση της οικογένειας κ.ο.κ.*
10. *Άμεση χειραφέτηση –πριν από την ολοκλήρωση του διαλόγου και του νέου θεσμικού πλαισίου– του πανεπιστημίου ως προς το πρόγραμμα και τον κανονισμό σπουδών με διευκόλυνση της αλλαγής κατευθύνσεων και ειδικεύσεων των πτυχιίων και της δημιουργίας νέων διασχολικών και διατμηματικών προγραμμάτων.*
11. *Αξιοπρεπές μισθολογικό καθεστώς για τους διδάσκοντες σε συνδυασμό με την υποχρέωση ανταπόκρισης στο καθηκοντολόγιό τους.*

Ένας τέτοιος κατάλογος που θα είναι ανοιχτός σε προτάσεις των φορέων της πανεπιστημιακής κοινότητας, των κοινωνικών εταίρων και των κομμάτων μπορεί να αποτελέσει τη βάση ενός νέου νόμου που θα είναι κατά κυριολεξία νόμος-πλαίσιο. Θα θέτει τους στόχους, τα κίνητρα και τους βασικούς κανόνες και θα εγγυάται την αυτοδιοίκηση και την κανονιστική αυτονομία κάθε πανεπιστημίου, έτσι ώστε αυτό, χειραφετημένο και υπεύθυνο, να κάνει τις επιλογές του, αναλαμβάνοντας και την ευθύνη απέναντι στους φοιτητές του και την κοινωνία.

V

ΤΙ ΛΕΕΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 16; – ΟΙ ΣΚΟΠΙΜΕΣ
ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ
ΤΙΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Το πρόβλημα του πανεπιστημίου δεν είναι συνταγματικό

Το ζήτημα του άρθρου 16 είναι μείζονος σημασίας γιατί αφορά το μέλλον της εκπαίδευσης και ειδικότερα του πανεπιστημίου αλλά και το ίδιο το μεταβιομηχανικό μοντέλο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και άρα την ίδια τη φυσιογνωμία, τη διαστρωμάτωση και τη συνοχή της ελληνικής κοινωνίας. Πρέπει συνεπώς να ενταχθεί σε αυτά τα πολύ ευρύτερα συμφραζόμενά του.

Το ζήτημα του άρθρου 16 είναι όμως αντικείμενο μεγάλων και συχνά σκόπιμων παρεξηγήσεων. Δημιουργούνται παραπλανητικές εντυπώσεις για το ρόλο του Συντάγματος και για το τι δυνατότητες υπάρχουν να αντιμετωπιστούν μέσω αυτού θέματα κρίσιμα και επείγοντα όπως η αναβάθμιση των δημοσίων πανεπιστημίων, η φοιτητική μετανάστευση και

η ανεξέλεγκτη λειτουργία ξένων πανεπιστημίων ή δήθεν πανεπιστημίων στην Ελλάδα.

- ❖ Υπάρχουν πολλοί που δικαίως φοβούνται τον κίνδυνο υπονόμησης του δημοσίου πανεπιστημίου και εμπορευματοποίησης της ανώτατης εκπαίδευσης.
- ❖ Υπάρχουν άλλοι που λένε καλόπιστα «γιατί να μην έχουμε και στην Ελλάδα μη κρατικά-μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια υψηλής ποιότητας;»
- ❖ Ευτυχώς ελάχιστοι είναι αυτοί που (χωρίς προφανώς γνώση για τα ευρωπαϊκά και τα αμερικανικά δεδομένα) λένε ναι ακόμη και στην ιδέα ιδιωτικών επιχειρηματικών και άρα κερδοσκοπικών δράσεων στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης.

Σε όλα αυτά μπορεί να δοθεί τεκμηριωμένη απάντηση μέσα από τη συστηματική προσέγγιση της ιστορικής καταγωγής και του πραγματικού περιεχομένου του άρθρου 16.

Το πρόβλημα του πανεπιστημίου δεν είναι συνταγματικό και γι' αυτό έχω πλήρη αξιακή, ιδεολογική, πραγματολογική και μεθοδολογική αντίθεση με όσους υποστηρίζουν τη ριζική ή έστω δραστική συνταγματική απορρύθμιση του πανεπιστημίου. Η θεωρία πως για το πρόβλημα της ανώτατης εκπαίδευσης ευθύνεται το Σύνταγμα της χώρας και πως η λύση στο πρόβλημα του δημοσίου πανεπιστημίου είναι η συνταγματική απορρύθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι, κατά τη γνώμη μου, υπονομευτική για το δημό-

σιο πανεπιστήμιο. Είναι όμως μία θέση που κάποιοι τη διακινούν καλόπιστα.

Καλλιεργούν, κατά τη γνώμη μου, μία φενάκη όσοι ισχυρίζονται ότι το Σύνταγμα φταίει για τα προβλήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για την αδυναμία της πανεπιστημιακής κοινότητας να διατυπώσει έναν οργανωμένο και υπεύθυνο λόγο, ως κοινότητα, και για την αδυναμία, την αμηχανία και τελικά την αμέλεια της πολιτείας να παρέμβει στα θέματα αυτά.

Μήπως το Σύνταγμα παρεμποδίζει τον κοινό νομοθέτη να καθιερώσει, για την οργάνωση και τη λειτουργία των πανεπιστημίων, αρχές ριζικά διαφορετικές από αυτές που επικρατούν επί ενάμιση αιώνα στην Ελλάδα, που είναι οι αρχές της ομοιοτυπίας των πανεπιστημίων και της ενιαίας γενικής ρύθμισης με έναν πανεπιστημιακό νόμο που αξιώνει καθολική εφαρμογή για όλα τα πανεπιστήμια; Προφανώς και όχι.

Το Σύνταγμα εμποδίζει μήπως το νομοθέτη να εγκαθιδρύσει την πλήρη χειραφέτηση, την αυτονομία, την πολυτυπία και την αυτεξουσιότητα του πανεπιστημίου, παρέχοντας γενναία νομοθετική εξουσιοδότηση στη σύγκλητο και τα άλλα πανεπιστημιακά όργανα να ρυθμίζουν τα θέματα του πανεπιστημίου; Προφανώς και όχι. Ή μήπως τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου του ευρύτερου δημοσίου τομέα δεν πρέπει να υπόκεινται σε μορφές προληπτικού ελέγχου ως προς τις δαπάνες τους, είτε οι μορφές αυτές

ασκούνται από το Ελεγκτικό Συνέδριο είτε από άλλα ελεγκτικά όργανα; Το έχουμε ζήσει το πρόβλημα και σε άλλους χώρους. Το Νοσοκομείο Παπαγεωργίου της Θεσσαλονίκης, μία λαμπρή αλλά ταλαιπωρημένη νοσοκομειακή μονάδα, είναι προϊόν εν μέρει δωρεάς. Είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και είναι εντεταγμένο στη δομή του ΕΣΥ, που αποτελείται από νοσοκομεία που είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Έχει κανείς την αίσθηση ότι αυτό το νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου λειτουργεί αντιγραφειοκρατικά, πιο αποτελεσματικά και κάνει καλύτερα τις δημοπρασίες του; Πιστεύετε ότι η «Εγνατία Α.Ε.» λειτουργεί πιο αποτελεσματικά από την ειδική υπηρεσία δημοσίων έργων που διαχειρίζεται την εθνική οδό ΠΑΘΕ; Τα ίδια προβλήματα υπάρχουν είτε ο φορέας είναι η ΤΡΑΜ Α.Ε., η «Προαστιακός Α.Ε.», ή η ΕΡΓΟΣΕ, είτε είναι ειδικές υπηρεσίες δημοσίων έργων. Δεν διαθέτουν άλλωστε ανώνυμες εταιρείες αξιοποίησης της περιουσίας τους τα δημόσια πανεπιστήμια;

Πουθενά το ισχύον Σύνταγμα δεν επιβάλλει τη διδασκαλία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επίσης να γίνεται μόνον στην ελληνική γλώσσα, ούτε αποκλείει την επιβολή διδάκτρων σε αλλοδαπούς φοιτητές (καθώς η εγγύηση της δωρεάν παιδείας περιβάλλει μόνον τους Έλληνες πολίτες, συμπεριλαμβανομένων για λόγους κοινοτικών των πολιτών των άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και για λόγους ισό-

τητας όλους τους μόνιμα εγκατεστημένους στην Ελλάδα αλλοδαπούς).

Τα προβλήματα του ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, τα προβλήματα του δικαστικού ακτιβισμού και ως προς τα πανεπιστημιακά ζητήματα, των υπερβάσεων του συνταγματικού δικαστή δεν τα δημιουργεί το άρθρο 16. Τα δημιουργεί η ιδεολογική και πολιτική «επιθετικότητα» των δικαστών, όταν λειτουργούν ως δικαστές της συνταγματικότητας. Δεν εδρεύει το πρόβλημα στο άρθρο 16 του Συντάγματος, αλλά στον τρόπο οργάνωσης του δικαστικού ελέγχου. Αλίμονο αν π.χ. ένα τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας, με τρία μέλη μετά ψήφου, μπορεί να αποφαινεται (κατά τον τρόπο που απεφάνθη στην υπόθεση των ωρών διδασκαλίας των θρησκευτικών στο λύκειο), για τη συνταγματικότητα ενός εκπαιδευτικού νόμου. Αυτό το αποκλείει πάντως, μετά την αναθεώρηση του 2001, η παρ. 5 του άρθρου 100.

2. Φταίει μήπως η ιδιότητα του ν.π.δ.δ.;

Έχουν βρεθεί όμως τώρα τελευταία και ορισμένοι οι οποίοι λένε ότι για το πρόβλημα του ελληνικού πανεπιστημίου φταίει το γεγονός ότι αυτό είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και άρα πρέπει να αλλάξει η νομική φυσιογνωμία του πανεπιστημίου. Και

ξεχνούν ότι το πανεπιστήμιο από το 1837 στην Αθήνα και από το 1927 στη Θεσσαλονίκη ήταν και είναι πάντα νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Και τρία μικρά πανεπιστήμια που ξεκίνησαν με πρωτοβουλία των επιμελητηρίων ή ιδιωτών ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, για να βρουν το δρόμο τους και την ποιότητά τους, έγιναν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Το Πάντειο, η Βιομηχανική Σχολή Θεσσαλονίκης (το σημερινό Πανεπιστήμιο Μακεδονίας) και η Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς (το σημερινό Πανεπιστήμιο Πειραιώς). Τα ζήσαμε αυτά, τα δοκιμάσαμε και τα κρίναμε ιστορικά. Ανάλογα ισχύουν και ως προς το Χαροκόπειο.

Το πανεπιστήμιο, αν θέλουμε να είναι και δημόσιο και πλήρως αυτοδιοικούμενο, πρέπει να είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, αλλιώς θα ήταν μια δημόσια υπηρεσία όπως π.χ. στη Γαλλία.

Άρα το κέλυφος του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου είναι αναπόφευκτο να υπάρχει ως εγγύηση. Μόνο που μπορεί να είναι ευέλικτο, δημιουργικό, χειραφετημένο, αυτονομημένο. Και αυτό θέλουμε. Τι δεν θέλουμε; Δεν θέλουμε με πλάγιο τρόπο να υποβιβαστούν τα δημόσια πανεπιστήμια σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου για να έρθουν στο ίδιο επίπεδο με πιθανά μελλοντικά ιδιωτικά πανεπιστήμια προκειμένου στη συνέχεια, με την επίκληση του επιχειρήματος της παραβίασης των κοινοτικών κανόνων του

ανταγωνισμού, να επιχειρηθεί η απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων για τα δημόσια πανεπιστήμια ή να επιτευχθεί η επέκτασή τους στα ιδιωτικά. Όσοι έχουν αυτή την «πονηρή» σκέψη, ας την ξεχάσουν.

Και απορώ τι θα έλεγαν οι φοιτητές που έχουν διδαχτεί Συνταγματικό Δίκαιο στο πρώτο εξάμηνο και γενικές αρχές του Αστικού Δικαίου για τις κατηγορίες των νομικών προσώπων.

Τα νομικά πρόσωπα είναι, στις ευρωπαϊκές ηπειρωτικές έννομες τάξεις, δύο ειδών: είτε δημοσίου δικαίου είτε ιδιωτικού. Άντε να είναι και «διφυή», όπως λέγαμε παλιά με αφορμή τη ΔΕΗ, που εκτός από δημόσια επιχείρηση (ν.π.ι.δ.) ήταν και ασφαλιστικό ταμείο του προσωπικού της (ν.π.δ.δ.). Δηλαδή να κρύβουν μέσα τους ένα πρόσωπο δημοσίου και ένα πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Αυτό επιβάλλει η κατανομή της δικαιοδοσίας, κατά το άρθρο 94 του Συντάγματος, γιατί οι διαφορές θα είναι ή ιδιωτικές ή δημόσιες, θα υπάγονται ή στο ΣτΕ και τα διοικητικά δικαστήρια ή στο Πρωτοδικείο και τα άλλα πολιτικά δικαστήρια. Δεν μπορεί να υπάρχουν «πανεπιστημιακά» νομικά πρόσωπα που δεν είναι ούτε δημοσίου ούτε ιδιωτικού δικαίου. Θα είναι τελικά ή το ένα ή το άλλο ως προς τη φύση των διαφορών που αναφύονται και κυρίως ως προς τη νομική κατάσταση του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού, τουλάχιστον του κύριου.

3. Η ιστορική προέλευση του άρθρου 16 και η θέση του Ανδρέα Παπανδρέου

Η πρώτη μεταδικτατορική Βουλή, η λεγόμενη Ε΄ Αναθεωρητική, διαμόρφωσε το ισχύον σήμερα άρθρο 16 μέσα στο γόνιμο δημοκρατικό κλίμα της περιόδου εκείνης, με νωπές τις μνήμες της αυταρχικής επέμβασης στο πανεπιστήμιο, υπό την πίεση της τότε προοδευτικής δημοκρατικής αντιπολίτευσης που είχε ενιαία στάση στα θέματα αυτά. Στόχος ήταν η συνταγματική θωράκιση του δημοσίου πανεπιστημίου ως χώρου ελεύθερης και άρα προοδευτικής σκέψης, έρευνας και διδασκαλίας. Τη θέση της τότε αντιπολίτευσης διατύπωσε ως εισηγητής ο Ευάγγελος Παπανούτσος, με γενικό εισηγητή τον καθηγητή Δημήτρη Τσάτσο.

Ο ίδιος ο Ανδρέας Παπανδρέου παρενέβη στη συζήτηση προτείνοντας με σαφή και κατηγορηματικό τρόπο (σελίδες 495-496 των πρακτικών) διάταξη σύμφωνα με την οποία «νόμος ορίζει τας προϋποθέσεις και τους τρόπους λειτουργίας υπαρχόντων εκπαιδευτηρίων μη ανηκόντων εις το κράτος ή κοινωνικούς φορείς και τα της επ' αυτών ασκουμένης εποπτείας, του προσωπικού αυτών εξομοιωμένου προς το των δημοσίων σχολείων, απαγορευμένης δε της ιδρύσεως νέων. Η σύσταση και λειτουργία ανωτάτων και ανωτέρων σχολών υπό ιδιωτών απαγορεύεται». Τόνισε δε τη βα-

σική του θέση ότι «η παιδεία είναι έργο του συνόλου της Κοινωνίας, ευθύνη κατ' εξοχήν της Πολιτείας και άλλων κοινωνικών δημοσίων Φορέων».

Αυτά πριν από 32 χρόνια.

4. Τα τρία βασικά στοιχεία του άρθρου 16

Το 1975 τέθηκαν στο άρθρο 16 τρία κρίσιμα στοιχεία:

- ❖ *Πρώτον, η αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ.*
Γι' αυτό τα δημόσια πανεπιστήμια ως πλήρως αυτοδιοικούμενα έπρεπε να είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, εφόσον θα ήταν αδύνατον να είναι και πλήρως αυτοδιοικούμενα και απλές δημόσιες υπηρεσίες, όπως τα δημόσια σχολεία, χωρίς δική τους νομική προσωπικότητα. Όσοι συνεπώς ισχυρίζονται, κατά παράδοξο τρόπο σήμερα, ότι για τα προβλήματα των ελληνικών πανεπιστημίων φταίει ο χαρακτήρας τους ως νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, ουσιαστικά προωθούν τη μετατροπή τους σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, δηλαδή την υποβάθμισή τους στο ίδιο θεσμικό επίπεδο με πιθανά μελλοντικά ιδιωτικά πανεπιστήμια. Στις ευρωπαϊκές ηπειρωτικές έννομες τάξεις τα νομικά πρόσωπα είναι άλλωστε είτε δημοσίου είτε ιδιωτικού δικαίου, τρίτη εκδοχή δεν υπάρχει, πλην της ιδιόμορφης περίπτωσης των διφυών προ-

σώπων που και πάλι εμπεριέχουν ένα ιδιωτικού και ένα δημοσίου δικαίου. Η θεωρία ότι μπορεί να υπάρξουν «πανεπιστημιακά» νομικά πρόσωπα δεν σημαίνει τίποτα ως προς αυτήν την ανυπέμβλητη διχοτόμηση μεταξύ νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου διότι αυτό συνδέεται με τη φύση των διαφορών και το είδος του δικαστικού ελέγχου που ασκείται.

- ❖ *Δεύτερον, η ανύψωση των καθηγητών και του λοιπού διδακτικού προσωπικού στο επίπεδο του δημοσίου λειτουργού και όχι απλώς του δημοσίου υπαλλήλου, όπως ίσχυε ως τότε. Αυτό ενισχύει την ανεξαρτησία των διδασκόντων και άρα την ακαδημαϊκή ελευθερία.*
- ❖ *Τρίτον, η ρητή απαγόρευση σύστασης ανωτάτων σχολών από ιδιώτες. Αυτό δεν σημαίνει ότι απαγορεύεται η παροχή χορηγιών, η σύναψη δωρεών ή η σύσταση κληροδοσιών υπέρ των ελληνικών δημοσίων πανεπιστημίων. Ακόμη και η πλήρης ανάληψη της δαπάνης σύστασης και λειτουργίας ενός ΑΕΙ από ιδιώτες είναι εφικτή και στο πλαίσιο του ισχύοντος Συντάγματος, εφόσον το ΑΕΙ ιδρυθεί διά νόμου και έχει τη μορφή ν.π.δ.δ. και εφόσον διασφαλίζονται οι όροι του άρθρου 108 του Συντάγματος για την προστασία των δωρεών και κληροδοτημάτων. Κατά μείζονα λόγο περιττεύει*

να τονιστεί ότι ένας κοινωνικός φορέας και πολύ περισσότερο κοινωνικός φορέας που έχει τη μορφή ν.π.δ.δ. όπως το Τεχνικό Επιμελητήριο, ο Δικηγορικός Σύλλογος, ο Ιατρικός Σύλλογος αλλά φυσικά και η Εκκλησία μπορεί να ιδρύσει και τώρα, εφόσον το επιτρέψει ο νόμος, πανεπιστήμιο που θα είναι ν.π.δ.δ. Εφόσον φυσικά είναι πανεπιστήμιο, δηλαδή εφόσον έχει τις ακαδημαϊκές προϋποθέσεις και τη θεσμική προϋπόθεση της πλήρους αυτοδιοίκησης που προβλέπεται στο άρθρο 16. Πράγματι, η ισχύουσα συνταγματική διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 16 (σύμφωνα με την οποία η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από πλήρως αυτοδιοικούμενα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου) επιτρέπει στον κοινό νομοθέτη να θεσπίσει ειδικό νόμο για την ίδρυση μη κρατικών-μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων με τη μορφή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, που θα είναι εξοπλισμένο αφενός με τις θεσμικές εγγυήσεις της πλήρους αυτοδιοίκησης και της ακαδημαϊκής του ελευθερίας, αφετέρου δε με τις θεσμικές και οργανωτικές ευελιξίες που προσιδιάζουν στη βούληση του δωρητή ή χορηγού του όλου εγχειρήματος, αρκεί φυσικά αυτός να εμφανιστεί. Η μορφή του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου περιβάλλει άλλωστε στην ελληνική έννομη τάξη και οντότητες σωματειακού ή ιδρυματικού χαρα-

κτῆρα, που είναι μη κρατικές, ορισμένες δε απ' αυτές έχουν και ειδική συνταγματική θεμελίωση, όπως η Εκκλησία της Ελλάδος (άρθρο 13), τα επιμελητήρια και οι μεγάλοι επιστημονικοί σύλλογοι (άρθρο 12). Η μορφή του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου εγγυάται επίσης ότι ένα μη κρατικό ΑΕΙ θα παραμείνει μη κερδοσκοπικό και δεν θα εξαρτήσει την εισαγωγή των φοιτητών του από εισοδηματικά ή άλλα οικονομικά και όχι βαθμολογικά και γενικότερα αξιολογικά κριτήρια, ως αποδέκτης των επιταγών των άρθρων 4 παρ. 1 (ισότητα) και 5 παρ. 1 (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας).

Βέβαια ταυτόχρονα με το άρθρο 16 θυμίζω ότι θεσπίστηκε το 1975 και το άρθρο 28, που συνιστά το συνταγματικό θεμέλιο της συμμετοχής της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και παρέχει τη συνταγματική βάση της εναρμόνισης με τις αρχές της άμεσης εφαρμογής και της υπεροχής του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου έναντι του δικαίου των κρατών-μελών.

5. Φταίει το άρθρο 16 για τη σημερινή κατάσταση;

Η κατάσταση σήμερα, 32 χρόνια αργότερα, είναι γνωστή και κανείς δεν μπορεί να είναι ευχαριστημέ-

νος με αυτήν. Χρειάζεται αλλαγή και μάλιστα ριζική. Μόνον που δεν υπάρχουν ουδέτερες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Άρα εμείς μιλάμε για μια προοδευτική αλλαγή στο πανεπιστήμιο και γενικότερα στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Το ερώτημα είναι –ας το επαναλάβουμε– αν το άρθρο 16 είναι η αιτία για τα προβλήματα και τις παθογένειες του ελληνικού δημοσίου πανεπιστημίου, για τη διατήρηση του φαινομένου της φοιτητικής μετανάστευσης, για την ανεξέλεγκτη λειτουργία των λεγόμενων κολεγίων, για το γεγονός ότι δεν έχουν εμφανιστεί μεγάλοι δωρητές και ευεργέτες έτοιμοι να καλύψουν τη δαπάνη σύστασης και μακροχρόνιας λειτουργίας ενός νέου ανταγωνιστικού πανεπιστημίου στην Ελλάδα.

Η απάντησή μου είναι σαφής. Είναι ένα καθαρό όχι. Δεν φταίει καθόλου και για τίποτε από αυτά το άρθρο 16. Αλλού βρίσκονται τα αίτια, και αν δεν τα εντοπίζουμε και δεν τα ομολογούμε, τότε συσκοτίζουμε την αλήθεια.

6. Τα πραγματικά αίτια της κρίσης

Κατά τη γνώμη μου, τα αίτια της κρίσης του πανεπιστημίου:

- ❖ Είναι καταρχάς η υποχρηματοδότηση της τριτο-

βάθμιας εκπαίδευσης, εφόσον συνυπολογιστούν οι ανάγκες της έρευνας, σε συνδυασμό με την ύπαρξη μη ορθολογικών κριτηρίων και αδιαφανών πρακτικών ως προς την κατανομή της χρηματοδότησης. Χωρίς όμως επαρκή χρηματοδότηση, χωρίς οργανωμένη φοιτητική μέριμνα και δραστική καταπολέμηση του φαινομένου της φοιτητικής φτώχειας, η πολιτεία δεν δικαιούται να θέτει ζήτημα αξιολόγησης του πανεπιστημίου, γιατί προηγείται η αξιολόγηση της κρατικής εκπαιδευτικής πολιτικής, αρχής γενομένης από τους κρίσιμους δείκτες της δημόσιας εκπαιδευτικής δαπάνης.

- ❖ Είναι η παντελής απουσία κοινωνικού ελέγχου.
- ❖ Είναι η γραφειοκρατική εξάρτηση από το κράτος και ο ασφυκτικός διοικητικός έλεγχος που ασκεί το Υπουργείο Παιδείας, ενώ ουσιαστικά είναι ανύπαρκτος ο διαπανεπιστημιακός ακαδημαϊκός έλεγχος.
- ❖ Είναι η υπερβολική «νομιμοποίηση», η οποία δεν έχει όμως να κάνει με το Σύνταγμα, αλλά με την υπερβολικά τυπολατρική, φορμαλιστική και γραφειοκρατική νομοθεσία και άρα με την αδυναμία χειραφέτησης των ίδιων των πανεπιστημίων, που ζητούν επίμονα να αναλάβουν να διαχειριστούν πλήρως τα προβλήματά τους με μετάθεση της ευθύνης από το κράτος προς αυτά.
- ❖ Πρόβλημα είναι και η προϊούσα αποσύνδεση των πανεπιστημίων από την αγορά εργασίας. Το αντί-

κρισμα των πτυχίων δεν είναι εμφανές για τους σπουδαστές πριν αυτοί εισέλθουν στην αγορά εργασίας και δεν επικρατεί στους φοιτητικούς κύκλους η αίσθηση ότι η πανεπιστημιακή γνώση και η πιστοποίησή της με πτυχίο σημαίνει κάτι πέραν του τυπικού προσόντος. Και αυτό, όπως αντιλαμβάνεστε, αποθαρρύνει συνολικά την πανεπιστημιακή κοινότητα. Αυτό δεν αφορά την ποιότητα των ελληνικών πτυχίων και την επαγγελματική επάρκεια των πτυχιούχων τους, τουλάχιστον ως προς τις πιο γνωστές και κλασικές δραστηριότητες (του γιατρού, του μηχανικού, του δικηγόρου κ.ο.κ). Αφορά όμως σε μεγάλο βαθμό την υποτίμηση των πτυχίων από το ίδιο το Δημόσιο ως εργοδότη.

- ❖ Πρόβλημα πολύ σοβαρό είναι η *κακώς νοούμενη κομματικοποίηση και πιο συγκεκριμένα η εσωτερική αποδιάρθρωση και η εσωτερική υποαντιπροσώπηση της πανεπιστημιακής κοινότητας*, διότι δεν εκπροσωπείται κατά τρόπο φυσιολογικό και εγγυημένο στο σύνολό της η κοινότητα και όλοι οι φορείς της.
- ❖ Και βεβαίως πρόβλημα είναι η *κακή, συμπλεγματική σχέση που έχει διαμορφωθεί ανάμεσα στο ελληνικό και το ξένο πανεπιστήμιο*, η οποία αποτυπώνεται και στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσαν (όταν επιτρέπονταν) οι μετεγγραφές προπτυχια-

κών φοιτητών από το εξωτερικό, σε σύγκριση με τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η ροή των μεταπτυχιακών φοιτητών στα ξένα πανεπιστήμια. Αυτή η αντιφατική ροή—μεγάλη επιθυμία μετεγγραφής στα ελληνικά πανεπιστήμια προπτυχιακών φοιτητών των ξένων πανεπιστημίων και μεγάλη ροπή πραγματοποίησης μεταπτυχιακών σπουδών στο εξωτερικό— ουσιαστικά αποτυπώνει αφενός μεν τον γενικότερο πνευματικό επαρχιωτισμό της ελληνικής κοινωνίας και της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αφετέρου δε την πραγματική της θέση στη συνείδηση της ελληνικής οικογένειας.

7. Ας δούμε επιτέλους ποιοι θα ιδρύσουν τα «μη κρατικά-μη κερδοσκοπικά» πανεπιστήμια

Σε αυτά τα φαινόμενα μπορούμε να δώσουμε απάντηση; Εγώ πιστεύω ότι μπορούμε να δώσουμε σοβαρή απάντηση χωρίς να μεσολαβήσει καμία αναθεώρηση του Συντάγματος. Αλλά επειδή πραγματικά δεν θέλω να ματαιοπονούμε πια σε μία συζήτηση για το αν πρέπει ή όχι να προβλεφθεί ρητά η δυνατότητα ίδρυσης μη κρατικών, μη κερδοσκοπικών, κοινωφελών πανεπιστημίων, ας γίνει και αυτό. Σωστά όμως και με όλες τις θεσμικές εγγυήσεις. Πού είναι όμως οι δωρητές και χορηγοί;

Έχω προτείνει να κάνουμε μία προκήρυξη ενδιαφέροντος για το ποιοι είναι αυτοί οι οποίοι είναι διατεθειμένοι να συνεισφέρουν ένα κληροδότημα, ένα σύνολο περιουσίας επαρκές για να ιδρυθεί αλλά και για να λειτουργήσει επί πολλά χρόνια ένα μη κρατικό, μη κερδοσκοπικό, κοινωφελές πανεπιστήμιο. Αν πούμε, δηλαδή, ότι το επιτρέπουμε αυτό μετά από ένα χρόνο, ποιοι είναι αυτοί οι οποίοι ενδιαφέρονται έτσι ώστε να μπορούν να μετάσχουν στη διαβούλευση;

Λέμε την αλήθεια στους πολίτες λέγοντας ότι με την αναθεώρηση του άρθρου 16 θα αποκτήσουμε τη δυνατότητα αυστηρής νομοθετικής ρύθμισης των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών που με σύμβαση δικαιοχρησίας διαχειρίζονται την επωνυμία ευρωπαϊκών ή αμερικανικών πανεπιστημίων; Θα τα απαγορεύσουμε δηλαδή, επειδή δεν θα πληρούν τις προϋποθέσεις του μη κρατικού, μη κερδοσκοπικού πανεπιστημίου που πρέπει να είναι εφάμιλλες με αυτές του δημοσίου; Θα προβλέψουμε ότι στο μη κρατικό πανεπιστήμιο, οφέποτε γίνει, τα κριτήρια εισαγωγής φοιτητών και εκλογής καθηγητών θα είναι απολύτως ίδια με τα δημόσια πανεπιστήμια, με ανακύκλωση των υποτροφιών, δηλαδή θα πληρώνει δίδατρα ο πλούσιος για να παίρνει υποτροφία ο φτωχός, αλλά ο καθένας θα εισάγεται κατά το λόγο της βαθμολογίας του;

Όταν π.χ. η διαδικασία εισδοχής σε ένα ελληνικό μεταπτυχιακό τμήμα (το είδαμε στο Πανεπιστήμιο

Κρήτης) «αποτυποποιείται», εξαρτάται από συνευτεύξεις και συστατικές επιστολές, μετατρέπεται σε πρόβλημα δημοσιογραφικό και κοινωνικό. Πρέπει συνεπώς να σκεφτούμε αν αντέχει η ελληνική κοινωνία ή πρέπει να αντέχει μία πρακτική που λέει ότι παίρνω ως φοιτητές τους ευφυέστερους, τους ικανότερους, αλλά και τους πλουσιότερους και τους καλύτερους μπασκετμπολίστες. Εγώ δεν το θέλω αυτό. Δεν θέλω ένα ελληνικό, δήθεν αξιοκρατικό και αναβαθμισμένο πανεπιστήμιο που παίρνει τους καλύτερους μαθητές, αλλά και τους πλουσιότερους μαθητές και τους καλύτερους μπασκετμπολίστες.

Θα μιλήσουμε για το λύκειο, θα μιλήσουμε για τη φιλοσοφία των γενικών εξετάσεων, θα μιλήσουμε για την καρδιά του προβλήματος, για τις παιδαγωγικές πρακτικές; Εμποδίζει μήπως το Σύνταγμα την ανάπτυξη άλλων παιδαγωγικών πρακτικών; Εμποδίζει τους καθηγητές και τα λοιπά μέλη του ΔΕΠ να υποβάλουν ερευνητικά προγράμματα για χρηματοδότηση ή να αφιερωθούν στα καθήκοντά τους;

8. Η θεωρία του καλού εκτελεστικού νόμου

Ορισμένοι, βλέποντας τη δυσκολία που υπάρχει στο να δοθούν συγκεκριμένες και αξιόπιστες απαντήσεις στα εύλογα αυτά ερωτήματα, παραπέμπουν στην ανάγκη να διαμορφωθεί το περιεχόμενο ενός «κα-

λού», «επαρκούς» και «αυστηρού» εκτελεστικού νόμου που θα θέτει το θεσμικό πλαίσιο των μη κρατικών-μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων και θα τα εντάσσει σε ένα ενιαίο σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τα δημόσια ΑΕΙ και ΤΕΙ.

Είναι όμως προφανές ότι ο λεγόμενος εκτελεστικός του Συντάγματος νόμος δεν είναι τίποτε άλλο από κοινός νόμος που ψηφίζεται, τροποποιείται και αντικαθίσταται ανά πάσα στιγμή, χωρίς κανένα φραγμό, από την απλή και συνήθη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, όποτε αυτή το κρίνει πολιτικά αναγκαίο.

Είναι επίσης προφανές ότι δεν μπορούμε να μιλήσουμε υπεύθυνα για το περιεχόμενο του εκτελεστικού νόμου χωρίς να γνωρίζουμε την οριστική διατύπωση της κρίσιμης συνταγματικής διάταξης, καθώς η πιο μικρή και φαινομενικά «αθώα» λέξη στο Σύνταγμα μπορεί να έχει καταλυτικές επιπτώσεις στο κανονιστικό περιεχόμενο της διάταξης και άρα στη θεσμική κατεύθυνση του πανεπιστημίου, δημοσίου και ιδιωτικού (έστω «μη κρατικού»).

Αν συνεπώς θέλουμε να αποδώσουμε πράγματι ιδιαίτερη σημασία στον σχετικό εκτελεστικό νόμο και να τον χρησιμοποιήσουμε ως εγγύηση του μη κερδοσκοπικού και κοινωφελούς χαρακτήρα του μη κρατικού πανεπιστημίου και ως εγγύηση της υψηλής ακαδημαϊκής ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, πρέπει να συντρέχουν δύο προϋποθέσεις:

ΠΡΩΤΟΝ, να διαμορφωθεί το ορθό και επαρκές περιεχόμενο της αναθεωρημένης διατύπωσης του άρθρου 16 από την επόμενη Αναθεωρητική Βουλή, τη μόνη που έχει τη σχετική αρμοδιότητα, με ευρεία συναίνεση και άρα με την εγγύηση της αυξημένης πλειοψηφίας των τουλάχιστον 180 βουλευτών, που πρέπει να διατηρηθεί ενεργός ως το τέλος της αναθεωρητικής διαδικασίας.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ, να προβλεφθεί στο αναθεωρημένο άρθρο 16 ότι, όπως συμβαίνει με την άμεση αλλαγή του εκλογικού νόμου και με το νόμο για την ψήφο των αποδήμων Ελλήνων, και για αυτόν τον εκτελεστικό νόμο περί πανεπιστημίων να απαιτείται ευρεία πλειοψηφία 2/3 του όλου αριθμού των βουλευτών. Παλαιότερα υπήρχε ο θεσμός του εφάπαξ νόμου και του νόμου αυξημένης τυπικής ισχύος. Τώρα το Σύνταγμά μας προβλέπει το θεσμό του νόμου αυξημένης πλειοψηφίας, που πρέπει να αξιοποιηθεί στην περίπτωση του άρθρου 16.

9. Μπορούν να λειτουργήσουν τα δημόσια πανεπιστήμια τα επόμενα χρόνια;

Πιστεύω λοιπόν ότι πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας τελείως διαφορετικά. Οι προϋποθέσεις διάλογου μεταξύ πανεπιστημιακής κοινότητας και πολι-

τείας για το μέλλον του δημοσίου πανεπιστημίου ταυτίζονται με τις προϋποθέσεις λειτουργίας των πανεπιστημίων τα επόμενα χρόνια. Εάν δεν διαμορφώσουμε τις προϋποθέσεις διαλόγου, δεν θα έχουμε διαμορφώσει τις προϋποθέσεις λειτουργίας, δεν θα λειτουργεί τίποτα.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ψηφιστεί επείγοντως μία λιτή νομοθετική ρύθμιση που θα χειραφετεί το πανεπιστήμιο, θα εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δυνατή κανονιστική του αρμοδιότητα, την αυτονομία του και την πολυτυπία του. Άλλοι οι κανόνες του τμήματος κινηματογράφου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και άλλοι οι κανόνες για το τμήμα ιατρικής της Αθήνας. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να φύγουμε οριστικά από την αρχή της ομοιομορφίας.

Πρέπει οι σύγκλητοι και τα άλλα πανεπιστημιακά όργανα να αναλάβουν να συγκροτήσουν την κοινή γνώμη του πανεπιστημίου ξανά, να διασφαλίσουν τη δίκαιη εκπροσώπηση και να άρουν φαινόμενα υποαντιπροσώπευσης της πανεπιστημιακής κοινότητας. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εγγυηθούμε την άρση της ακραίας κομματικοποίησης του πανεπιστημίου, θα πρέπει να «αποσυρθούν» τα κόμματα από αυτό το πεδίο. Πρέπει να αφήσουν την πανεπιστημιακή κοινότητα να λειτουργήσει με την αυτενέργεια και την αυτονομία της.

Είμαι υπέρ, φυσικά, της αυτοπρόσωπης και καθο-

λικής συμμετοχής των φοιτητών στις διαδικασίες εκλογής των πανεπιστημιακών οργάνων.

Πρέπει επίσης να εγκαθιδρυθούν κανόνες διαφανούς χρηματοδότησης. Ο κρατικός προϋπολογισμός καλύπτει τους μισθούς των πανεπιστημιακών, υπάρχουν όμως και πολλά άλλα ζητήματα τα οποία συνδέονται και με τις συνολικές πραγματικές αποδοχές των καθηγητών (αναθέσεις ερευνητικών προγραμμάτων κ.ο.κ.).

VI

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ;

1. Οι τελευταίες εξελίξεις

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 10 Μαΐου του 2006 εξέδωσε ανακοίνωση για το μέλλον του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου. Τα εννέα σημεία της ευρωπαϊκής αυτής στρατηγικής αφορούν σχεδόν στο σύνολό τους την ενδοευρωπαϊκή κινητικότητα των φοιτητών και πτυχιούχων, την αύξηση της δημόσιας δαπάνης για εκπαίδευση, έρευνα και ανάπτυξη, την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε σχέση με το κράτος. Δεν υπάρχει ούτε άμεση ούτε έμμεση αναφορά στην ανάγκη ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων. Πυλώνας του πανεπιστημίου στην Ευρώπη είναι το δημόσιο πανεπιστήμιο.

Η αρμοδιότητα άλλωστε της Ένωσης στα θέματα παιδείας, σύμφωνα με το άρθρο 149 της Συνθήκης, είναι επικουρική. Η κύρια ευθύνη ανήκει στα κράτη-μέλη. Το ίδιο ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 150, και ως προς την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρεμβαίνει στη συζήτη-

ση αυτή εμμέσως πλην σαφώς μέσα από την επίκληση των θεμελιωδών κοινοτικών ελευθεριών εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών, δηλαδή μέσα από τη διασφάλιση της κινητικότητας των εργαζομένων. Γι' αυτό η έμφαση δίδεται στην αναγνώριση των επαγγελματικών (και όχι των ακαδημαϊκών) δικαιωμάτων από χώρα σε χώρα-μέλος της Ένωσης.

Η Επιτροπή Παιδείας και Πολιτισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου διενήργησε στα τέλη του 2006 μία μεγάλη δημόσια πανευρωπαϊκή ακρόαση και διαβούλευση για το μέλλον του πανεπιστημίου. Τα συμπεράσματα της ακρόασης αυτής είναι αντίστοιχα με το περιεχόμενο της ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Όσοι συνεπώς ισχυρίζονται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πιέζει για τη δημιουργία ιδιωτικών ή έστω μη κρατικών-μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων σε όλες τις χώρες δεν ακριβολογούν. Στις χώρες που είναι τα αγαπημένα μας παραδείγματα ως προς το μοντέλο εκπαίδευσης, όπως η Φινλανδία και η Σουηδία, τα πανεπιστήμια είναι βεβαίως δημόσια.

Υπάρχουν φυσικά και άλλες ευρωπαϊκές χώρες στις οποίες εμφανίζονται ιδιωτικά πανεπιστήμια σε συνολικό ποσοστό περίπου 1% του φοιτητικού πληθυσμού και φυσικά πρόκειται σε μεγάλο βαθμό για πανεπιστήμια που ανήκουν στον έλεγχο της Καθολικής Εκκλησίας.

Υπάρχει επίσης το φαινόμενο του δημοσίου πανεπι-

στημίου που λειτουργεί επιχειρηματικά, αναζητώντας (πολλές φορές απεγνωσμένα) ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις για να καλύψει τις ανάγκες του. Είναι σε μεγάλο βαθμό η περίπτωση των βρετανικών πανεπιστημίων που είναι ο προσφιλής προορισμός Ελλήνων φοιτητών του εξωτερικού. Οι 20.000 Έλληνες φοιτητές –από τους 51.000 χιλιάδες συνολικά– που βρίσκονται στο εξωτερικό πηγαίνουν στα βρετανικά δημόσια πανεπιστήμια. Τα βρετανικά πανεπιστήμια που συνεργάζονται με Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών και συνάπτουν συμβάσεις δικαιοχρησίας για την παροχή υπηρεσιών στην Ελλάδα είναι δημόσια πανεπιστήμια.

2. Η αντιμετώπιση της φοιτητικής μετανάστευσης

Το κρίσιμο ερώτημα είναι βέβαια αν η αναθεώρηση του άρθρου 16 θα μπορούσε να οδηγήσει στην εξάλειψη ή έστω στον δραστικό περιορισμό της φοιτητικής μετανάστευσης, τα αίτια της οποίας βρίσκονται φυσικά έξω από το Σύνταγμα. Το συναφές ερώτημα είναι αν η αναθεώρηση του άρθρου 16 θα οδηγήσει είτε στην ουσιαστική απαγόρευση της ανεξέλεγκτης λειτουργίας των λεγόμενων κολεγίων που συνεργάζονται με πανεπιστήμια άλλων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε στη νομιμοποίηση της λειτουργίας τους μέσω της αναγνώρισης επαγγελματι-

κών δικαιωμάτων στους κατόχους διπλωμάτων που χορηγούνται από αυτά.

Ας δούμε τι ισχύει πράγματι.

Αν αληθεύει η δήλωση ότι αυτό που επιδιώκεται είναι η ίδρυση και λειτουργία μη κρατικών, αλλά πάντα μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων υψηλού ακαδημαϊκού κύρους, με αξιοκρατικά κριτήρια εισαγωγής των φοιτητών και αυστηρούς ακαδημαϊκούς κανόνες εκλογής των καθηγητών, τότε οι νέες θέσεις φοιτητών που θα δημιουργηθούν θα είναι –αν δημιουργηθούν– ελάχιστες στα τμήματα και τις σχολές υψηλής ζήτησης, όπως η ιατρική, η οδοντιατρική, η αρχιτεκτονική κ.ο.κ. Ας σκεφτούμε πόσα από τα παιδιά που πηγαίνουν κάθε χρόνο στο εξωτερικό για προπτυχιακές σπουδές θα συγκεντρώνουν βαθμό εισαγωγής σε μία διαδικασία αξιολόγησης ενιαία για τα κρατικά και τα μη κρατικά πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Οι λίγοι αριστούχοι που πηγαίνουν με υποτροφίες στα καλύτερα αμερικανικά πανεπιστήμια και αρκετοί από τους αποφοίτους του Ιντερνάσιοναλ Μπακαλορεά των ελληνικών σχολείων που πηγαίνουν στις ΗΠΑ ή στη Βρετανία θα συγκεντρώσουν πιθανώς τις αναγκαίες μονάδες. Αυτό όμως δεν ισχύει δυστυχώς για τους πολλούς. Γι' αυτό έμειναν φέτος 20.000 θέσεις κενές σε ελληνικά δημόσια ΑΕΙ και ΤΕΙ λόγω μη συμπλήρωσης της βάσης τού 10.

Αν πρέπει άλλωστε να δημιουργήσουμε ακόμη είκο-

σι, τριάντα ή πενήντα χιλιάδες θέσεις φοιτητών σε ελληνικά πανεπιστήμια προκειμένου να απορροφήσουμε όλους τους Έλληνες προπτυχιακούς φοιτητές του εξωτερικού και τους σπουδαστές των λεγόμενων κολεγίων που λειτουργούν στην Ελλάδα, τότε αυτό πρέπει να γίνει πρωτίστως και κυρίως στα ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια. Σε καμία όμως, δυστυχώς, περίπτωση αυτό δεν μπορεί να γίνει για τις σχολές και τα τμήματα της πρώτης πραγματικής προτίμησης των παιδιών αυτών. Γιατί σημασία δεν έχει ο συνολικός αριθμός θέσεων, αλλά ο αριθμός θέσεων στις κρίσιμες σχολές.

Το πρόβλημα της φοιτητικής μετανάστευσης δεν αφορά κατ' ουσίαν τους λίγους πλουσίους αλλά τους πολλούς που πληρώνουν από το υστέρημα του οικογενειακού τους προϋπολογισμού. Άρα το ζήτημα δεν είναι αν τα μη κρατικά-μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια θα δώσουν απάντηση στο πρόβλημα όσων έχουν την οικονομική ευχέρεια, αλλά στο πρόβλημα αυτών που δεν έχουν την οικονομική ευχέρεια και που επιδιώκουν την εισαγωγή τους στη σχολή της πραγματικής προτίμησης τους. Σ' αυτούς δεν δίνουν καμία απάντηση.

3. Η ανεξέλεγκτη λειτουργία των κολεγίων

Δεν είναι επίσης ακριβές αυτό που λέγεται, ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 είναι αναγκαία προκειμένου

να ρυθμιστεί νομοθετικά η λειτουργία των «κολεγίων» και το ζήτημα της αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων τους. Η λειτουργία πανεπιστημίων άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ελλάδα (των ίδιων όμως απευθείας και όχι μέσω δήθεν συνεργασιών με ιδιωτικές επιχειρήσεις) έπρεπε να έχει ρυθμιστεί προ πολλού με ειδικό νόμο ώστε να αποτρέπεται η παραπλάνηση των ενδιαφερομένων και η καταρράκωση της έννοιας του πανεπιστημίου. Και αυτός ο νόμος πρέπει να εκδοθεί το ταχύτερο. Δεν απαιτείται προηγούμενη αναθεώρηση του άρθρου 16, καθώς το θέμα αυτό ούτως ή άλλως ρυθμίζεται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου.

Όταν μάλιστα η εθνική νομοθεσία απαγορεύει στα ίδια τα ελληνικά πανεπιστήμια να συνάπτουν συμβάσεις δικαιόχρησης με ιδιωτικούς φορείς προκειμένου αυτοί να παρέχουν εκπαιδευτικές υπηρεσίες στο όνομα ενός πανεπιστημίου, κάλλιστα αυτό μπορεί να απαγορευθεί και στα πανεπιστήμια άλλων κρατών-μελών. Στην περιβόητη απόφαση Νέρι κατά Ιταλίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων που πολλοί επικαλούνται, η Ιταλία καταδικάστηκε γιατί δεν αναγνώρισε σε βρετανικό δημόσιο πανεπιστήμιο το δικαίωμα να συνάψει συμφωνία με ιδιωτικό οργανισμό που παρέχει εκπαιδευτικές υπηρεσίες στη Μεγάλη Βρετανία αλλά και σε άλλες χώρες-μέλη, μετα-

ξύ των οποίων η Ιταλία, παρότι τα ιταλικά πανεπιστήμια έχουν τη δυνατότητα –σύμφωνα με την ιταλική νομοθεσία– να συνάπτουν παρόμοιες συμβάσεις στην Ιταλία με ιδιωτικούς φορείς. Έτσι προέκυψε το ζήτημα της δυσμενούς μεταχείρισης του βρετανικού πανεπιστημίου και της παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας από την ιταλική νομοθεσία. Έχει συνεπώς κρίσιμη σημασία το τι προβλέπει η εθνική νομοθεσία.

Επιπλέον, τώρα πια η οδηγία για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (που επικράτησε να ονομάζεται οδηγία Μπολκεστάιν) εξαιρεί ρητά από το πεδίο εφαρμογής της τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Αυτό αφορά ακόμη και τα ίδια τα πανεπιστήμια άλλων χωρών-μελών που θα θελήσουν να ασκήσουν το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών σε άλλη χώρα-μέλος. Πολύ περισσότερο αυτό ισχύει για επιχειρήσεις που προσφέρουν τμήμα πανεπιστημιακών ή προπανεπιστημιακών σπουδών με πραγματική εγκατάσταση σε άλλη χώρα-μέλος και με βάση σύμβαση που έχουν συνάψει με το πανεπιστήμιο αυτής της χώρας-μέλους. Όλα άλλωστε αυτά βρίσκονται υπό εξέλιξη και για τα δεδομένα του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, ενόψει και των τεχνολογικών δυνατοτήτων που το διαδίκτυο ανοίγει στην ψηφιακή και την εξ αποστάσεως ανώτατη εκπαίδευση.

Σε κάθε περίπτωση όλη αυτή η συζήτηση δεν αφο-

ρά την ακαδημαϊκή αναγνώριση τέτοιων φορέων, γιατί –όπως είδαμε– η εκπαίδευση ανήκει στην αρμοδιότητα των κρατών-μελών και όχι της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφορά –επαναλαμβάνω– την οικονομική ελευθερία, την κινητικότητα των εργαζομένων και άρα των πτυχιούχων ως εν δυνάμει εργαζομένων και συνεπώς την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων τους από χώρα σε χώρα.

Αυτή όμως η αναγνώριση, σύμφωνα με τη σχετική οδηγία, εξαρτάται από έναν κρίσιμο όρο: πρέπει τα επαγγελματικά δικαιώματα που διεκδικεί κάποιος σε άλλη χώρα να αναγνωρίζονται από τη χώρα προέλευσης του ίδιου του πανεπιστημίου και να ασκούνται προηγουμένως από τον ενδιαφερόμενο εκεί. Άρα στο Ελληνικό Τεχνικό Επιμελητήριο ή σε Ελληνικό Δικηγορικό Σύλλογο γράφεται κάποιος μόνον εάν έχει δικαίωμα να εγγραφεί και έχει εγγραφεί π.χ. στο Βρετανικό Τεχνικό Επιμελητήριο ή στον Βρετανικό Δικηγορικό Σύλλογο με ένα δίπλωμα που χορηγείται μετά από σπουδές που στο αρχικό τους στάδιο ή ακόμη και εξ ολοκλήρου έγιναν εκτός της χώρας εγκατάστασης και λειτουργίας του πανεπιστημίου που το χορηγεί (π.χ. στην Ελλάδα). Αυτός πρέπει επιπλέον να ασκεί ή να έχει ασκήσει τα προηγούμενα χρόνια το επάγγελμά του σε χώρα-μέλος, που του αναγνωρίζει τα επαγγελματικά αυτά δικαιώματα.

Πρέπει συνεπώς να τονιστεί ότι όλα όσα μπορούσαμε και οφείλαμε να κάνουμε εδώ και χρόνια ως προς το ζήτημα αυτό και μπορούμε και οφείλουμε να τα κάνουμε επειγόντως, με την ψήφιση σχετικού νόμου, ανεξάρτητα από την αναθεώρηση του άρθρου 16, και δεν μπορούμε να παρέμβουμε καθόλου στο πεδίο του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου με την αναθεώρηση του άρθρου 16. Μπορούμε όμως να παρέμβουμε σε αυτό μέσα από τις διαδικασίες που προβλέπονται στο θεσμικό οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο στο επίπεδο του Συμβουλίου όσο και σε αυτό του Κοινοβουλίου. Είμαστε συναποφασίζον μέλος της Ένωσης και όχι παθητικός δέκτης των αποφάσεών της. Ας δούμε όμως κάπως πιο αναλυτικά ποια θα μπορούσε να είναι η αντιμετώπιση του ζητήματος των κολεγίων.

4. Μία ολοκληρωμένη πρόταση για τα κολέγια

Το ζήτημα των λεγόμενων κολεγίων –που κακώς συνδέεται με την αναθεώρηση του άρθρου 16– είναι ένα υπαρκτό, σοβαρό και εντεινόμενο πρόβλημα για την αντιμετώπιση του οποίου οφείλουμε να διατυπώσουμε μία ολοκληρωμένη και εφαρμόσιμη πρόταση.

Ας αρχίσουμε από την έννοια και την τυπολογία του «κολεγίου». Με εξαίρεση τις μεταλυκειακές δρα-

στηριότητες ξένων σχολείων ή ξένων δημοσίων ιδρυμάτων που λειτουργούν εδώ και χρόνια στην Ελλάδα, όταν λέμε «κολέγια» εννοούμε ελληνικές ιδιωτικές επιχειρήσεις που λειτουργούν με τη νομική μορφή του Κέντρου Ελευθέρων Σπουδών (ΚΕΣ). Κάποια από αυτά συνάπτουν μία σύμβαση δικαιόχρησης (franchising) με κάποιο πανεπιστήμιο των ΗΠΑ (π.χ. της Ινδιανάπολης) ή χώρας-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (συνήθως με κάποιο νέο ή μικρό δημόσιο βρετανικό πανεπιστήμιο) και προσφέρουν στην Ελλάδα σπουδές που παρουσιάζονται ως πανεπιστημιακές και αναγνωρίζονται ως τέτοιες από το συμβεβλημένο αυτό πανεπιστήμιο. Τα περισσότερα λειτουργούν χωρίς τέτοια σύμβαση δικαιόχρησης. Επιδιώκουν όμως την αναγνώριση διδακτικών μονάδων που έχουν πραγματοποιηθεί σε αυτά από κάποια ξένα πανεπιστήμια. Τα ΚΕΣ στο σύνολό τους λειτουργούν χωρίς κανένα δημόσιο έλεγχο της εκπαιδευτικής επάρκειας και ποιότητάς τους από ελληνική αρχή. Υποτίθεται ότι κάποια από αυτά ελέγχονται από συμβεβλημένο ξένο πανεπιστήμιο ή από κάποιο φορέα διαπίστευσης άλλης χώρας. Έτσι οδηγούμαστε στη λήψη κάποιου διπλώματος συνήθως μετά την πραγματοποίηση του τελευταίου τμήματος σπουδών (συχνά τριετούς συνολικής διάρκειας για το πρώτο πτυχίο) στο συμβεβλημένο πανεπιστήμιο ή άλλο που αναγνωρίζει ορισμένα μαθήματα που έγιναν στην

Ελλάδα. Από τη στιγμή που τα διπλώματα αυτής της προέλευσης υπάρχουν λόγω της πολυετούς αδράνειας της ελληνικής πολιτείας, τίθεται εκ των πραγμάτων ζήτημα, πρώτον, ακαδημαϊκής αναγνώρισης της ισοτιμίας τους με αυτά των ελληνικών δημοσίων ΑΕΙ και, δεύτερον, αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των κατόχων τους.

Η ακαδημαϊκή αναγνώριση ανήκει στην αρμοδιότητα των κρατών-μελών και καμία σχετική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν απορρέει από το άρθρο 149 Συν ΕΚ. Η αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων εμπίπτει, αντιθέτως, στο πεδίο του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου επειδή συνδέεται με το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών, δηλαδή με την ενδοκοινοτική κινητικότητα των εργαζομένων και των αυτοαπασχολούμενων που, εφόσον είναι πτυχιούχοι, πρέπει να έχουν κατοχυρωμένα τα επαγγελματικά τους δικαιώματα.

Η αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων εξαρτάται όμως από μία προφανή και κρίσιμη προϋπόθεση: πρέπει τα επαγγελματικά δικαιώματα τα οποία ζητείται να αναγνωριστούν να αναγνωρίζονται και να ασκούνται πραγματικά στη χώρα προέλευσης. Άρα ο ενδιαφερόμενος πρέπει να μπορεί να εργαστεί και να εργάζεται ή να έχει εργαστεί ως μηχανικός ή γιατρός π.χ. στη Μεγάλη Βρετανία ή άλλη χώρα-μέλος. Τα ζητήματα της αναγνώρισης των επαγγελμα-

τικών δικαιωμάτων ρυθμίζονται τώρα κατά βάση από την οδηγία 2005/36/ΕΚ. Η Ελλάδα και το 2003 και το 2005, όπως και η Γερμανία, καταψήφισε την οδηγία αυτή, η οποία όμως ψηφίστηκε τελικά και ισχύει. Άρα η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να συμμορφωθεί σε αυτά που πράγματι λέει η οδηγία και όχι σε αυτά που κάποιος ισχυρίζεται ότι λέει. Εκκρεμεί μάλιστα ενώπιον του ΔΕΚ προσφυγή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά της Ελλάδος για μη συμμόρφωση στην προηγούμενη σχετική οδηγία 89/48/ΕΟΚ, καθώς παρά την έκδοση αλληπάλληλων προεδρικών διαταγμάτων κρίθηκε από την Επιτροπή ότι η Ελλάδα παρεμποδίζει την αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων των κατόχων διπλωμάτων που χορηγήθηκαν μετά την πραγματοποίηση τμήματος των σπουδών σε συμβεβλημένα κολέγια στην Ελλάδα. Η επίσημη θέση της χώρας εξακολουθεί να βασίζεται σε επιχειρήματα που απορρέουν από το Σύνταγμα και όχι σε επιχειρήματα που βασίζονται στο κοινοτικό δίκαιο. Είναι όμως προφανές ότι τα επιχειρήματα που σχετίζονται με τα εθνικά συντάγματα δεν συγκινούν το ΔΕΚ.

Η οδηγία δεν αφορά όμως τη λειτουργία των κολεγίων, αλλά μόνον το ζήτημα των επαγγελματικών δικαιωμάτων που έχουν οι κάτοχοι διπλωμάτων τα οποία έχουν χορηγηθεί από ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα άλλων χωρών-μελών, με ένα τμήμα των σπουδών να έχει πραγματοποιηθεί π.χ. στην Ελλάδα σε συμβεβλη-

μένο «κολέγιο». Η απάντηση στο ερώτημα αν ο καθένας μπορεί να ιδρύσει στην Ελλάδα ένα κέντρο ελευθέρων σπουδών, να συμβληθεί με ένα π.χ. βρετανικό πανεπιστήμιο και να παρέχει σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που οδηγούν στη χορήγηση πτυχίου από το βρετανικό αυτό πανεπιστήμιο δεν είναι καθόλου απλή και καθόλου δεδομένη, αλλά πρέπει να δοθεί:

Ένα πανεπιστήμιο άλλης χώρας-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημόσιο (όπως είναι η συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων) ή ιδιωτικό (όπου υπάρχουν τέτοια), εφόσον θέλει να δημιουργήσει δευτερεύουσα εγκατάσταση σε άλλη χώρα-μέλος (π.χ. στην Ελλάδα), μπορεί κατ' αρχήν να το κάνει προκειμένου να προσφέρει το ίδιο εκπαιδευτικές υπηρεσίες έναντι αμοιβής, ως υποκείμενο του δικαιώματος ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών (άρθρο 43 Συν ΕΚ).

Το ίδιο ισχύει και για μία επιχείρηση άλλης χώρας-μέλους, με πραγματική εγκατάσταση σε άλλη χώρα-μέλος, που προσφέρει εκεί νόμιμες υπηρεσίες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μετά από σύμβαση με κάποιο πανεπιστήμιο που αναθέτει σε τέτοιου είδους ανάδοχο ή «εργολάβο» την παροχή ενός τμήματος πανεπιστημιακών σπουδών. Μπορεί και αυτή κατ' αρχήν να δημιουργήσει δευτερεύουσα εγκατάσταση σε άλλη χώρα-μέλος, στο πλαίσιο του δικαιώματος ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών.

Η χώρα υποδοχής όμως μπορεί να επιβάλει τους δικούς της κανόνες και τους δικούς της ελέγχους, τόσο για τα πανεπιστήμια όσο και για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών άλλης χώρας-μέλους, εφόσον οι εθνικοί αυτοί κανόνες σέβονται την αρχή της αναλογικότητας και εφόσον δεν συνιστούν δυσμενή μεταχείριση των φορέων άλλων κρατών-μελών σε σχέση με τους ημεδαπούς.

Μάλιστα, η πρόσφατη οδηγία για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (η λεγόμενη οδηγία Μπολκεστάιν) εξαιρεί ρητά από την αρχή της χώρας προέλευσης τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Άρα διατηρείται η υποχρέωση σεβασμού της νομοθεσίας του κράτους υποδοχής, εφόσον αυτή με τη σειρά της δεν συνιστά δυσμενή μεταχείριση των πολιτών ή των νομικών προσώπων άλλων κρατών μελών. Η εξαίρεση των εκπαιδευτικών υπηρεσιών οφείλεται στο γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση υποχρεώνεται να αντιμετωπίσει το φαινόμενο του λεγόμενου εκπαιδευτικού ντάμπινγκ, τον αθέμιτο δηλαδή ανταγωνισμό που μπορεί να υφίστανται τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα των κρατών-μελών από ορισμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα κάποιων άλλων κρατών-μελών που συνάπτουν με ευκολία συμβάσεις για παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών με διάφορες ιδιωτικές επιχειρήσεις και αναγνωρίζουν τις μονάδες σπουδών που οι επιχειρήσεις αυτές παρέχουν. Ουσιαστικά δηλαδή κάποια κράτη-μέλη «πουλούν» εκπαι-

δευτικές υπηρεσίες κάτω του «ακαδημαϊκού κόστους», λειτουργώντας έτσι ως πανεπιστήμια ευκολίας. Και αυτό δεν είναι στρατηγική επιλογή της Ένωσης, που επενδύει στην υψηλή ποιότητα και το ανταγωνιστικό διανοητικό κεφάλαιο.

Αυτά τα δεδομένα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 16 του Συντάγματος, όπως ισχύει ή όπως ενδεχομένως θα αναθεωρηθεί, δεν είναι το μέσο για την αντιμετώπιση των ρυθμίσεων του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου. Οι ρυθμίσεις αυτές πρέπει να αντιμετωπιστούν στο πλαίσιο της λογικής του ίδιου του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, τις αρχές και τα κριτήρια του οποίου πρέπει να σέβεται αλλά και να αξιοποιεί ορθά ο εθνικός νομοθέτης.

Οι επιχειρηματίες των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών προβάλλουν μάλιστα δύο αντιφατικά επιχειρήματα. Πρώτον, ότι ορισμένα από αυτά τα κολέγια είναι διαπιστευμένα από τον αρμόδιο βρετανικό φορέα (British Accreditation Council) και, δεύτερον, ότι τα διπλώματα που παρέχουν αναγνωρίζονται ως ισότιμα από το βρετανικό ΔΙΚΑΤΣΑ (δηλαδή από το U.K. National Recognition and Information Center). Σύμφωνα με το ιστορικό της απόφασης Νέρι του ΔΕΚ, η Ιταλία είχε αρνηθεί να αναγνωρίσει τα διπλώματα που χορηγούσε το Nottingham Trent University (NTU) της Μεγάλης Βρετανίας σε φοιτητές που είχαν πραγματοποιήσει ένα τμήμα των σπουδών τους στην Ιτα-

λία μέσω της βρετανικής εταιρείας με την επωνυμία European School of Economics (ESE), που είχε πραγματική έδρα στη Μεγάλη Βρετανία και λειτουργούσε παραρτήματά της σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, έχοντας αναγνωριστεί ως Higher Education College σύμφωνα με το άρθρο 216 της Education Reform Act του 1988 πιστοποιημένο από το The Quality Assurance Agency for Higher Education. Πάντως ή ένα κολλέγιο είναι εντεταγμένο στο βρετανικό σύστημα ή διεκδικεί την αναγνώριση των διπλωμάτων του από το βρετανικό ΔΙΚΑΤΣΑ ως εκπαιδευτικός φορέας του εξωτερικού. Νά πως προκύπτει η επείγουσα ανάγκη εθνικού νόμου για το θέμα αυτό.

Ο εθνικός όμως νομοθέτης έχει καθυστερήσει δραματικά στο ζήτημα των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών και των λεγόμενων κολεγίων. *Υπάρχει συνεπώς επείγουσα ανάγκη έκδοσης σχετικού εθνικού νόμου που να ρυθμίζει τρία συναφή, αλλά όχι ταυτόσημα ζητήματα:*

ΠΡΩΤΟΝ, τα κριτήρια ίδρυσης και λειτουργίας Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών στην Ελλάδα γενικά. Αυτά πρέπει ούτως ή άλλως να είναι αυστηρά και ο έλεγχος να ασκείται από το Υπουργείο Παιδείας.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ, τα κριτήρια και τους μηχανισμούς ελέγχου της ποιότητας των εκπαιδευτικών υπηρεσιών και της ακρίβειας των διαφημιζομένων παροχών, όταν υπάρχουν φορείς που δικαιούνται πραγματικά να ασκήσουν το δικαίωμα ελεύθερης εγκατά-

στασης και παροχής υπηρεσιών στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, κάτι το οποίο υπακούει σε αυστηρούς κανόνες και προϋποθέσεις, στον έλεγχο των οποίων ο ρόλος του κράτους υποδοχής είναι πάντοτε καθοριστικός. Οι προϋποθέσεις αυτές μπορεί να είναι ίδιες με τις προδιαγραφές (υποδομές, στελέχωση κ.ο.κ.) που ισχύουν και για τα δημόσια πανεπιστήμια. Άρα καλόν είναι να αρχίσουμε από τις προδιαγραφές των δημοσίων ΑΕΙ και ΤΕΙ.

Η σκέψη ορισμένων ότι αν αναθεωρηθεί το άρθρο 16 και προβλεφθεί η δυνατότητα ίδρυσης μη κρατικών, μη κερδοσκοπικών, κοινωφελών πανεπιστημίων εντεταγμένων σε ενιαίο σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τα δημόσια ΑΕΙ, θα μπορούμε να πούμε ότι τα πανεπιστήμια άλλων χωρών-μελών, αν θέλουν να συνάψουν συμβάσεις δικαιοχρησης για την παροχή υπηρεσιών στην Ελλάδα, θα πρέπει να συνάψουν τις συμβάσεις αυτές είτε με δημόσιο είτε με μη κρατικό-μη κερδοσκοπικό πανεπιστήμιο, δεν θα ευδοκιμήσει δυστυχώς στο πλαίσιο της λογικής και του κανονιστικού συστήματος του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, που διέπεται από την αρχή της ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών. Άρα χρειάζεται κάτι διαφορετικό, που ο εθνικός νομοθέτης μπορεί να κάνει στο πλαίσιο ακριβώς αυτής της λογικής του κοινοτικού δικαίου. Αυτό πρέπει να είναι το τρίτο σημείο.

ΤΡΙΤΟΝ, λοιπόν, την απαγόρευση σύναψης συμβάσεων δικαιόχρησης για την παροχή υπηρεσιών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω συμβεβλημένου αναδόχου ή εργολάβου, τόσο από τα ελληνικά ΑΕΙ και ΤΕΙ κάθε νομικής μορφής όσο και από τα ΑΕΙ και ΤΕΙ των άλλων κρατών-μελών, τα οποία, αν θέλουν να ασκήσουν το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών, πρέπει να το κάνουν τα ίδια, χωρίς την παρεμβολή ενδιάμεσου φορέα. Για τους φορείς από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, που δεν εμφανίζονται με ευρωπαϊκό μανδύα, δεν τίθεται καν θέμα, παρότι ήδη το ζήτημα άρχισε να συζητείται και στον ΠΟΕ. Η ρύθμιση αυτή νομίζω ότι σέβεται την αρχή της αναλογικότητας, δεν περιλαμβάνει καμία δυσμενή διάκριση εις βάρος πολιτών ή φορέων άλλων κρατών-μελών και αξιοποιεί τα πορίσματα της νομολογίας του ΔΕΚ στην περιβόητη υπόθεση Νέρι. Σε τελική ανάλυση η εθνική αυτή νομοθεσία πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τις αντίστοιχες νομοθετικές επιλογές άλλων κρατών-μελών που έχουν πανεπιστημιακό σύστημα παρόμοιο και συγκρίσιμο με το ελληνικό και τις τυχόν παρατηρήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, που δεν αφορούν την παιδεία, αλλά την κινητικότητα των εργαζομένων και τον ανταγωνισμό.

Το ζήτημα δεν είναι να μη δημιουργήσει στην Ελλάδα παρόρμημα ένα καλό βρετανικό πανεπιστήμιο με

τους πραγματικούς καθηγητές του και τις δικές του υποδομές. Το ζήτημα δεν είναι ούτε το να μην παρέχει υπηρεσίες από απόσταση μέσω διαδικτύου ένα τέτοιο πανεπιστήμιο, που θα συναντάται με τους φοιτητές του σε σύγχρονα εκπαιδευτικά κέντρα σε διάφορα σημεία της Ευρώπης. Το ζήτημα είναι να ελεγχθεί το φαινόμενο των δήθεν πανεπιστημίων, που παρέχουν δήθεν ανώτατες σπουδές, με δήθεν καθηγητές, και αυτό έπρεπε προ πολλού να έχει γίνει. Ας γίνει τώρα. Δεν μας εμποδίζει, ούτε μας φταίει το Σύνταγμα.

VII

«ΑΤΖΕΝΤΑ 16» – 16 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Η συζήτηση για την αναθεώρηση του άρθρου 16 τείνει –όπως είδαμε– να καταστεί ιδιαίτερα επικίνδυνη για το εκπαιδευτικό σύστημα και άρα για το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας και τη διάρθρωση και τη νοοτροπία της κοινωνίας μας. Λειτουργεί ήδη ως μηχανισμός παραγωγής παρεξηγήσεων για την αποστολή και τις δυνατότητες του εθνικού Συντάγματος, αλλά και για τα δεδομένα της ευρωπαϊκής έννομης τάξης, αλλοιώνει τις προτεραιότητες μίας υπεύθυνης εκπαιδευτικής πολιτικής, συγκαλύπτει απροκάλυπτα κερδοσκοπικές επιχειρηματικές επιδιώξεις και καλλιεργεί φρούδες ελπίδες σε γονείς και παιδιά που υφίστανται τις συνέπειες της φοιτητικής μετανάστευσης και της «γκριζας» λειτουργίας των λεγόμενων «κολεγίων» στην Ελλάδα.

Στην κατάσταση αυτή είναι αναγκαίο να αντιταχθεί μία ολοκληρωμένη «ατζέντα 16». Ένα πρόγραμ-

μα 16 σημείων που δίνει, κατά τη γνώμη μου, απαντήσεις στα κρίσιμα ερωτήματα χωρίς να κρύβεται πίσω από τον ισχυρισμό ότι το Σύνταγμα δήθεν παρεμποδίζει τις αναγκαίες αλλαγές ή ότι μόνο μέσω της αναθεώρησης του Συντάγματος μπορούν να πραγματοποιηθούν οι αλλαγές αυτές.

1. Άμεση χειραφέτηση των δημοσίων πανεπιστημίων

Τα προβλήματα του ελληνικού πανεπιστημίου, παρ' όλα τα βήματα που έγιναν από το 1982 και μετά, είναι πολλά και μεγάλα. Για την κατάσταση όμως αυτή δεν ευθύνεται το άρθρο 16 του Συντάγματος, ούτε τα προβλήματα αυτά θα λυθούν μέσα από την αναθεώρηση του Συντάγματος. Όλα όσα έπρεπε να γίνουν για την αναβάθμιση του ελληνικού δημοσίου πανεπιστημίου και την ολοκληρωμένη ένταξη των ΤΕΙ στο σύστημα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έπρεπε και πρέπει να γίνουν αμέσως. Εφόσον λοιπόν όλοι αποδέχονται ότι πρώτη και θεμελιώδης προτεραιότητά μας είναι ένα αναβαθμισμένο, διεθνώς αξιόπιστο και ανταγωνιστικό δημόσιο πανεπιστήμιο, ας το διαμορφώσουμε. Αυτό όμως δεν επιτυγχάνεται με το προσχέδιο της κυβέρνησης, αλλά με απλές και γενναίες κινήσεις. Με την άμεση νομοθετική χειραφέτηση των ελληνικών δημοσίων ΑΕΙ και ΤΕΙ από το Υπουργείο

Παιδείας έτσι ώστε το καθένα από αυτά, με τη μέγιστη δυνατή κανονιστική αυτονομία, εξωστρέφεια και ευκινησία και με την ευθύνη της δικής του ακαδημαϊκής κοινότητας να διαμορφώσει τη φυσιογνωμία του. Η σχετική λιτή διάταξη πρέπει και μπορεί να ψηφιστεί αμέσως, αναθέτοντας στην ακαδημαϊκή κοινότητα κάθε πανεπιστημίου, δηλαδή στους διδάσκοντες και τους φοιτητές, την κοινωνική τελικά ευθύνη της μεταρρύθμισης και της αναβάθμισής του, στο πλαίσιο όχι μιας καταλυτικής και δυσλειτουργικής ομοιομορφίας, αλλά της αρχής της πολυτυπίας, που προσιδιάζει στην εποχή μας. Είναι άλλωστε άλλες οι συνθήκες σε ένα μικρό, περιφερειακό πανεπιστήμιο με λίγες εκατοντάδες φοιτητών και άλλες οι συνθήκες στα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης, με τις δεκάδες χιλιάδες φοιτητών και τις πολλές δεκάδες τμημάτων. Στο πλαίσιο αυτό μπορούν να αντιμετωπιστούν με σχετική ευκολία όλα τα θέματα που εμφανίζονται ως καταλυτικά και ακανθώδη:

- ❖ Για το πανεπιστημιακό άσυλο η ισχύουσα διάταξη του νόμου 1268/1982 είναι επαρκέστατη. Το ζητούμενο είναι η αξιόπιστη εφαρμογή της από τα αρμόδια πανεπιστημιακά όργανα, αλλά και από τις εισαγγελικές αρχές, όταν συντρέχουν πραγματικά και όχι εικονικά οι προϋποθέσεις του νόμου για τα αυτόφωρα σοβαρά εγκλήματα.
- ❖ Για τους λεγόμενους «αιώνιους φοιτητές», αρκεί ο

διαχωρισμός του καθεστώτος του ενεργού φοιτητή από το καθεστώς του ανενεργού φοιτητή, που δεν απολαμβάνει οικονομικών και άλλων διευκολύνσεων. Την εποχή που όλοι μιλούν για δεύτερη ευκαιρία πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και διά βίου μάθηση, η κατηγορία αυτή φοιτητών μπορεί να αποκτήσει νόημα, εάν τη μεταχειριστούμε ειδικά και όχι απορριπτικά ή απαξιωτικά. Είναι άλλωστε άλλο πράγμα η μαθησιακή δυσκολία ή αδυναμία και άλλο πράγμα η οικονομική αδυναμία ή οι οικογενειακές και επαγγελματικές υποχρεώσεις, που αναγκάζουν κάποιον να καθυστερήσει ή να διακόψει τις σπουδές του.

- ❖ Για το περιβόητο ζήτημα των «συγγραμμάτων», ακόμη και η συζήτησή του στην εποχή της πολλαπλότητας των συμβατικών και ψηφιακών πηγών ενημέρωσης φαντάζει παρωχημένη. Μία ευρύτατη δεξαμενή βοηθημάτων, εγχειριδίων, σημειώσεων, ασκήσεων κ.ο.κ. μπορεί να δίδεται ψηφιακά σε όλους τους φοιτητές, μαζί με την ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο και σε όλο το σύστημα των βιβλιοθηκών.
- ❖ Για το εξίσου επίμονο ζήτημα του τρόπου εκλογής των πρυτανικών και των άλλων πανεπιστημιακών αρχών, οι βασικές κινήσεις είναι επίσης απλές: Η κατάργηση του διαμεσολαβητικού ρόλου των κομμάτων, η αυτοπρόσωπη και άμεση συμμετοχή

όλων των φοιτητών (με συντελεστή βαρύτητας των ψήφων τους σε σχέση με τα μέλη ΔΕΠ), η ανάδειξη όχι των κομματικών ταυτοτήτων και εντάξεων, πραγματικών ή εικονικών και τυχοδιωκτικών, αλλά των ακαδημαϊκών και των διοικητικών ικανοτήτων και κυρίως των αξιακών αντιλήψεων γύρω από το πανεπιστήμιο και το ρόλο του, μπορεί να δώσει τη λύση.

2. Εξωστρέφεια

Το νέο αυτό κανονιστικό πλαίσιο θα επιτρέψει σε κάθε ΑΕΙ να διαμορφώσει τους ρυθμούς του, τις διεθνείς του συνεργασίες, τα προπτυχιακά, μεταπτυχιακά και ερευνητικά του προγράμματα, να προωθήσει τη διεθνή αξιολόγηση και αναγνώρισή του μέσα από τα διαπανεπιστημιακά δίκτυα στα οποία μετέχει κάθε πανεπιστήμιο, με το μέγιστο δυνατό επιστημονικό, κοινωνικό και επαγγελματικό αντίκρισμα για τους αποφοίτους του. Κοινά μεταπτυχιακά με ξένα πανεπιστήμια, αγγλόφωνα ή άλλα ξενόγλωσσα προγράμματα παράλληλα με τα ελληνόγλωσσα, ανταλλαγές φοιτητών και καθηγητών, ίδρυση παραρτημάτων στις γειτονικές καταρχάς χώρες, προσέλκυση ξένων φοιτητών και όλες οι άλλες αναγκαίες πρωτοβουλίες πρέπει να μπορούν να ληφθούν άνετα από τα ίδια τα

δημόσια ΑΕΙ και ΤΕΙ, χωρίς αγκυλώσεις και φραγμούς, με στόχο την αναβάθμιση της ελληνικής δημόσιας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συμφέροντος.

3. Στο 5% του ΑΕΠ έως το 2010

Εφόσον όλοι αποδέχονται ότι βασική προϋπόθεση είναι η αύξηση της συνολικής δημόσιας δαπάνης για την εκπαίδευση στο 5% του ΑΕΠ, αυτό πρέπει να γίνει με τη σταθερή αύξηση της δαπάνης κατά 0,5% του ΑΕΠ, δηλαδή κατά περίπου 1,2 δισ. ευρώ, το χρόνο. Κατά τον τρόπο αυτό σε τρία χρόνια, μέχρι το 2010, μπορούμε να έχουμε φτάσει με ρεαλιστικό τρόπο και συμπεριλαμβανομένων των κονδυλίων του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων και του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης στο 5% του ΑΕΠ και την καταπολέμηση των πιο ακραίων προβλημάτων, όπως αυτό της φοιτητικής φτώχειας.

4. Ολοκληρωμένη αναβάθμιση των ΤΕΙ

Εφόσον όλοι αποδέχονται, ρητορικά τουλάχιστον, την ανάγκη αναβάθμισης της ανώτατης δημόσιας εκπαίδευσης, η ολοκληρωμένη αναβάθμιση των ΤΕΙ και η

επίλυση όλων των προβλημάτων που συνδέονται με τη στελέχωσή τους, το περιεχόμενο των προπτυχιακών τους σπουδών, την εισαγωγή των φοιτητών τους, τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων, τις μεταπτυχιακές σπουδές κ.ο.κ. πρέπει να θεωρηθεί ζήτημα πολύ πιο κρίσιμο και επείγον από την ενδεχόμενη ίδρυση και κάποιων μη κρατικών πανεπιστημίων.

5. Άλλο λύκειο – άλλη φιλοσοφία εξετάσεων

Εφόσον όλα τα προβλήματα της ανικανοποίητης ζήτησης για ανώτατες σπουδές (φοιτητική μετανάστευση, μεταλυκειακές σπουδές σε ιδιωτικά «κολέγια», λειτουργία των δημοσίων και ιδιωτικών ΙΕΚ, εισαγωγή σε τμήμα εκτός της πρώτης προτίμησης, βάση του 10 και 20.000 κενές θέσεις σε ΑΕΙ και ΤΕΙ) συνδέονται με την κατάσταση στο λύκειο και τις αστοχίες του συστήματος εισαγωγής, η πραγματική μεταρρύθμιση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να αρχίσει από τη ριζική αλλαγή στο λύκειο και το σύστημα εισαγωγής στα ΑΕΙ και ΤΕΙ. Έχω ήδη προτείνει να εξετάσουμε την ιδέα ενός τετραετούς γυμνασίου και ενός διετούς κολεγιακού λυκείου κατά τα πρότυπα του προγράμματος του διεθνούς απολυτηρίου (Ι.Β.). Ένα τέτοιο λύκειο επιτρέπει τη συνεργασία με τα πανεπιστήμια, τον καλύτερο και ωριμότερο επαγγελματικό

προσανατολισμό των παιδιών και μία πιο ουσιαστική και κριτική θεματολογία στις εισαγωγικές εξετάσεις που πρέπει να είναι πάντα εθνικές, απροσωπόληπτες και αδέκαστα οργανωμένες. Το πρόβλημα δεν είναι η διαδικασία, αλλά το περιεχόμενο και η νοοτροπία των εξετάσεων. Τα παιδιά βιώνουν σήμερα τις εξετάσεις ως τη χειρότερη δοκιμασία της νεανικής τους ζωής. Αναγκάζονται να καταβάλλουν υπεράνθρωπες προσπάθειες αφιερώνοντας ατελείωτες ώρες σε στείρα απομνημόνευση με τη βοήθεια μίας εκτεταμένης, αλλά αναπόφευκτης παραπαιδείας. Όσοι καταφέρουν να εισαχθούν στο πανεπιστήμιο αντιμετωπίζουν τη φοιτητική τους ζωή συχνά ως περίοδο εκτόνωσης από την ένταση της τελευταίας φάσης της μαθητικής τους ζωής και όχι ως περίοδο συμμετοχής σε μία δημιουργική διαδικασία μάθησης και έρευνας ακαδημαϊκού πια επιπέδου. Το σύστημα αυτό είναι προφανές ότι υπονομεύει κατά βάθος τόσο το λύκειο όσο και το πανεπιστήμιο και άρα πρέπει να αλλάξει ριζικά και όσο γίνεται ταχύτερα.

β. Δεύτερη ευκαιρία

Κατά την ίδια λογική πρέπει να ενισχυθούν οι θεσμοί που διασφαλίζουν τη δεύτερη ευκαιρία για τριτοβάθμιες σπουδές σε όλους. Αυτό αφορά αφενός μεν τη

δυνατότητα ενδοπανεπιστημιακής μετακίνησης από τμήμα σε τμήμα με διαφανείς εξετάσεις, αφετέρου δε την ολοκλήρωση και επέκταση των προγραμμάτων του *Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου* σε συνεργασία και με όλα τα άλλα ΑΕΙ και ΤΕΙ.

7. Διαδικτυακό πανεπιστήμιο

Την εποχή του διαδικτύου και του διαδικτυακού πανεπιστημίου είναι απολύτως αναγκαίο αυτές οι δυνατότητες να αξιοποιηθούν στο έπακρο και από τα ελληνικά ΑΕΙ και ΤΕΙ για προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές, αλλά και για την επαγγελματική κατάρτιση, ιδίως τη συνεχιζόμενη.

8. Απογραφή της φοιτητικής μετανάστευσης

Εφόσον καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα της φοιτητικής μετανάστευσης (51.000 Έλληνες φοιτητές στο εξωτερικό, από τους οποίους οι περίπου 40.000 προπτυχιακοί) και εφόσον υπάρχει ανικανοποίητη ζήτηση θέσεων για σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που οδηγεί παιδιά στα ιδιωτικά κολέγια που ισχυρίζονται ότι προσφέρουν εξάμηνα και μονάδες πανεπιστημιακών σπουδών σε συνεργα-

σία με βρετανικά κυρίως πανεπιστήμια, οφείλουμε να απαντήσουμε πρωτίστως σοβαρά στο ερώτημα αν πρέπει να αυξηθούν οι προσφερόμενες θέσεις φοιτητών στα ελληνικά δημόσια ΑΕΙ και ΤΕΙ. Είναι όμως δεδομένο ότι την ίδια ώρα μένουν κενές 20.000 θέσεις λόγω μη συμπλήρωσης της βάσης του 10 στις εισαγωγικές εξετάσεις. Το ζήτημα ξεκινά από τις αλλοιώσεις που προκαλεί ο ενιαίος υπολογισμός όλων των προσφερόμενων θέσεων σε ΑΕΙ και ΤΕΙ χωρίς να κοιτάζουμε την προτίμηση των παιδιών για συγκεκριμένα τμήματα υψηλής ζήτησης και άρα πάρα πολύ υψηλής βαθμολογίας. Αυτό μας φέρνει αντιμέτωπους με την ανάγκη πλήρους απογραφής των Ελλήνων φοιτητών του εξωτερικού και των σπουδαστών των ιδιωτικών κολεγίων (βαθμολογία, εκπαιδευτική διαδρομή, επαγγελματική προοπτική, οικογενειακό εισόδημα κ.ο.κ.). Όποιος νομίζει ότι τα προβλήματα αυτά θα τα λύσει η ίδρυση μη κρατικών, π.χ. ιατρικών σχολών, με περιορισμένο αριθμό φοιτητών που η βαθμολογία τους θα κινείται λίγο ή πολύ στο επίπεδο της βαθμολογίας των εισαγομένων στις δημόσιες σχολές είτε εθελουφλεί είτε παραπλανά. Η φοιτητική μετανάστευση είναι άλλωστε κρίσιμο πρόβλημα για όσους την υφίστανται αναγκαστικά και όχι για όσους την αντιλαμβάνονται ως διεθνή πανεπιστημιακή κινητικότητα με ευεργετικές επιπτώσεις ως προς την ποιότητα του ελληνικού πανεπιστημιακού δυναμικού.

Και πάλι όμως χρειάζεται να γίνει μία κρίσιμη διάκριση ανάμεσα στους Έλληνες προπτυχιακούς φοιτητές του εξωτερικού που ως αριστούχοι είναι περιζήτητοι υπότροφοι των ξένων πανεπιστημίων, αυτούς που είναι απόφοιτοι των τμημάτων του International Baccalaureate από καλά ιδιωτικά σχολεία και άρα δεν πήραν καν μέρος στις εισαγωγικές εξετάσεις, σε αυτούς που παρά την υψηλή βαθμολογία τους στις εισαγωγικές εξετάσεις δεν μπόρεσαν να εισαχθούν στο τμήμα της πρώτης προτίμησής τους και επιδιώκουν να κάνουν τις σπουδές που θέλουν στο εξωτερικό αντί να εγγραφούν σε άλλο τμήμα στην Ελλάδα και σε αυτούς που λόγω χαμηλής βαθμολογίας στο λύκειο και τις γενικές εξετάσεις δεν θα είχαν κανονικά το δικαίωμα εγγραφής στην Ελλάδα σε τμήμα ίδιο ή παρόμοιο με αυτό που εγγράφονται σε άλλη χώρα.

9. Καταγραφή δωρητών και χορηγών

Εφόσον πράγματι υπάρχουν *ευεργέτες, δωρητές, χορηγοί* έτοιμοι να διαθέσουν κεφάλαια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στη χώρα μας και έχοντας ακόμη ισχυρή την ανάμνηση μεγάλων δωρητών που έχουν συνδέσει το όνομά τους με τα ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια (εξού τα ονόματα του Μετσοβίου Πολυ-

τεχνείου και του Παντείου Πανεπιστημίου), νομίζω ότι αξίζει τον κόπο να καταγραφούν τα υπάρχοντα αναξιοποίητα κληροδοτήματα των ΑΕΙ, να αναζητηθούν δωρητές για εξειδικευμένες δράσεις των νέων περιφερειακών πανεπιστημίων, να ενισχυθεί η συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα στα ερευνητικά προγράμματα, στο πλαίσιο πάντα της ακαδημαϊκής ελευθερίας, να αξιολογηθεί η επίδοση των υφιστάμενων ανωνύμων εταιρειών αξιοποίησης της περιουσίας τους που διαθέτουν προ πολλού τα ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια. Αντίστοιχη καταγραφή είναι εύκολο να γίνει και για τις δωρεές Ελλήνων σε ξένα πανεπιστήμια, για να δούμε πόσο πράγματι είναι αυτό το κεφάλαιο συνολικά και τι παράγει σε κοινωνικό, επιστημονικό και εθνικό επίπεδο. Θα είχε π.χ. ενδιαφέρον να δούμε ποια ανταπόκριση θα υπήρχε σε μια εκτεταμένη πρόσκληση δωρητών και χορηγών για το Πανεπιστήμιο Αιγαίου ή το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Να δούμε π.χ. ποια θα ήταν η συνεισφορά εύπορων Ελλήνων του εξωτερικού.

10. Οι προϋποθέσεις του «μη κρατικού-μη κερδοσκοπικού»

Αφού λύσουμε τα ζητήματα της χρηματοδότησης της δημόσιας εκπαίδευσης, της αναδιοργάνωσης του λυκείου, της ριζικής αλλαγής των γενικών εξετάσεων,

της νομοθετικής χειραφέτησης του πανεπιστημίου, της ολοκληρωμένης αναβάθμισης των ΤΕΙ, της ενδο-πανεπιστημιακής κινητικότητας, των διατμηματικών προγραμμάτων κ.ο.κ., μπορούμε να δούμε και το ζήτημα των λεγόμενων μη κρατικών-μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων ως πρόσθετη δυνατότητα εντεταγμένη σε ένα ενιαίο υψηλού επιπέδου σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Εφόσον συνεπώς ακριβολογούν όσοι υποστηρίζουν την ανάγκη να προβλεφθεί ρητά στο Σύνταγμα η δυνατότητα ίδρυσης μη κρατικών, μη κερδοσκοπικών, κοινωφελών, πλήρως αυτοδιοικούμενων πανεπιστημίων εντεταγμένων σε ενιαίο σύστημα με τα δημόσια, δηλαδή κάτω από τις εγγυήσεις της αξιοκρατικής εισαγωγής φοιτητών και της ακαδημαϊκής επιλογής καθηγητών, οφείλουν να εγγραφθούν τη ρητή πρόβλεψη αυτών των εγγυήσεων στο Σύνταγμα.

Δεν αρκεί η παραπομπή στον σχετικό εκτελεστικό νόμο, που ως κοινός νόμος μπορεί ανά πάσα στιγμή να μεταβληθεί με απόφαση της απλής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Εκτελεστικός νόμος του ισχύοντος άρθρου 16 είναι π.χ. αυτός που ετοιμάζει επί μήνες το Υπουργείο Παιδείας με βάση το γνωστό «προσχέδιο» της κας Υπουργού. Γι' αυτό και ως προς αυτόν τον εκτελεστικό νόμο πρέπει να ισχύει ό,τι και για τον εκλογικό νόμο: η ψήφισή του με αυξημένη πλειοψηφία 2/3. Άλλωστε αν δεν ξέρουμε τι θα λέει το Σύ-

νταγμα, πώς είναι δυνατόν να συζητούμε για εκτελεστικό νόμο; Πώς είναι δυνατόν να ζητούμε τις εγγυήσεις στο νόμο και να αδιαφορούμε για το αν παρέχει τις εγγυήσεις το Σύνταγμα;

Όλα όμως αυτά μπορούν να διασφαλιστούν μόνο στην επόμενη Βουλή που ως αναθεωρητική διαμορφώνει το περιεχόμενο των διατάξεων και όχι σε αυτή τη Βουλή που απλά διαπιστώνει την ανάγκη αναθεώρησης, χωρίς να μπορεί να προσδιορίσει το περιεχόμενο των αναθεωρητέων διατάξεων. Η νομική και πολιτική σημασία του Συντάγματος οφείλεται άλλωστε στον αυστηρό του χαρακτήρα, δηλαδή στη δυσκολία της αναθεώρησής του για την οποία απαιτούνται ειδικές διαδικασίες και αυξημένες πλειοψηφίες. Γι' αυτό είναι κρίσιμο να διατηρηθεί η εγγύηση της αυξημένης πλειοψηφίας των 180 βουλευτών για την επόμενη Βουλή.

Προσωπικά επαναλαμβάνω ότι κατά συνείδηση θέλω να ψηφίσω την ολοκληρωμένη πρόταση του ΠΑΣΟΚ. Δεν θέλω όμως να αναγκαστώ εμμέσως να ψηφίσω την πρόταση της Ν.Δ., που δεν πείθομαι ότι θέλει να θεσπιστούν όλες αυτές οι αναγκαίες εγγυήσεις. Στην επόμενη Βουλή το ΠΑΣΟΚ ως πλειοψηφία και κυβέρνηση θα εισηγηθεί την ορθή διατύπωση της διάταξης και εφόσον η Ν.Δ. εννοεί αυτά που μισολέει, θα αναγκαστεί ως μειοψηφία να αποδεχθεί την πρόταση του ΠΑΣΟΚ με αποτέλεσμα να συγκεντρωθούν οι αναγκαίες 180 ψήφοι.

11. Το κερδοσκοπικό πανεπιστήμιο ευκαιρίας

Οφείλουμε επίσης να αντισταθούμε στις απροκάλυπτες πια «σειρήνες» του κερδοσκοπικού, επιχειρηματικού πανεπιστημίου «ευκαιρίας» που λένε ευθέως ότι το μη κερδοσκοπικό δεν έχει νόημα ή μάλλον πάνε να κρύψουν πίσω από μία δήθεν μη κερδοσκοπική πρόσοψη έναν στενά επιχειρηματικό και κερδοσκοπικό σχεδιασμό. Ένας φορέας είναι μη κερδοσκοπικός και κοινωφελής μόνον όταν όλη η αρχική επένδυση και ποσοστό τουλάχιστον ίσο προς το 50% των ετησίων λειτουργικών του δαπανών καλύπτεται από δωρεές, χορηγίες, κληροδοτήματα, καταπιστεύματα και την αξιοποίηση της περιουσίας του και όχι από δίδακτρα. Όποιος θέλει να δει τι ποσοστό της ετήσιας δαπάνης τους καλύπτουν τα καλά αμερικανικά πανεπιστήμια από δίδακτρα (μικρότερα του 20%) και πού βρίσκουν τις υποτροφίες για καλούς, αλλά χωρίς επαρκή εισοδήματα φοιτητές μπορεί να καταλάβει τι σημαίνει μη κερδοσκοπικός κοινωφελής οργανισμός που τελεί υπό πραγματικό κοινωνικό, δηλαδή δημόσιο έλεγχο. Συνεπώς δεν νοείται για ένα μη κρατικό-μη κερδοσκοπικό πανεπιστήμιο νομική μορφή άλλη από αυτήν του ιδρύματος. Δεν νοείται ένα μη κρατικό-μη κερδοσκοπικό πανεπιστήμιο να έχει μορφή εμπορικής εταιρείας που απλώς δεν διανέμει κέρδη (αλλά δίνει υψηλές αποδοχές στους ιδιοκτήτες ως διευθυντικά στελέχη

της εταιρείας), ούτε τη μορφή αστικής εταιρείας χωρίς περιουσιακό βάθος και μεγάλη διάρκεια.

12. Η «πονηρή» πρόταση για ν.π.ι.δ.

Οφείλουμε επίσης να αντισταθούμε στην «πονηρή» πρόταση μετατροπής των δημοσίων πανεπιστημίων σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, ώστε μετά να τεθεί ζήτημα εξίσωσης με τα ιδιωτικά πανεπιστήμια και επίκλησης των κοινοτικών κανόνων του αθέμιτου ανταγωνισμού που ενδεχομένως καθιστά αντικοινοτικές τις κρατικές ενισχύσεις προς τα δημόσια πανεπιστήμια, αν αυτές δεν επεκταθούν και προς τα ιδιωτικά. Στην ελληνική, όπως και σε όλες τις ευρωπαϊκές ηπειρωτικές έννομες τάξεις, ένα νομικό πρόσωπο, ακόμη και αν ονομάζεται «πανεπιστημιακό» ή «εκκλησιαστικό» ή «διφυές», σε τελική ανάλυση ταξινομείται ως δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου με κριτήρια τη νομική φύση των διαφορών που ανακύπτουν και άρα τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων που επιλαμβάνονται και τη νομική φύση των εργασιακών σχέσεων του κυρίως τουλάχιστον διδακτικού τους προσωπικού.

Η Ελλάδα πρέπει να είναι χώρα εκπαιδευτικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας και όχι χώρα φιλοξενίας εταιρειών έκδοσης πτυχίων.

13. Η οδηγία για τα επαγγελματικά δικαιώματα

Όσοι ισχυρίζονται ότι η συνταγματική πρόβλεψη της δυνατότητας ίδρυσης μη κρατικών, μη κερδοσκοπικών, κοινωφελών πανεπιστημίων λύνει το ζήτημα της αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των κατόχων πτυχίων τριετούς φοιτήσεως (ένα μέρος μάλιστα των σπουδών των οποίων πραγματοποιήθηκε σε συμβεβλημένα κολέγια εκτός της χώρας προέλευσης του πανεπιστημίου) λένε επίσης ανακρίβειες. Η αναθεώρηση του άρθρου 16 και γενικά τα εθνικά συντάγματα των κρατών-μελών δεν εμπλέκονται στο ζήτημα αυτό, στο μέτρο που πράγματι (και όχι με βάση φημολογίες) αυτό ρυθμίζεται από το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο.

Το ζήτημα των επαγγελματικών –και όχι ακαδημαϊκών– δικαιωμάτων ρυθμίζεται πράγματι από σχετική οδηγία (τελευταία η 2005/36 ΕΚ) στο πλαίσιο των διατάξεων του πρωτογενούς δικαίου που προστατεύουν την ενδοκοινοτική κινητικότητα των εργαζομένων. Η οδηγία αυτή δεν προέκυψε τυχαία, ούτε είναι πολιτικά ουδέτερη και αθώα. Στο Συμβούλιο Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2003 και το 2005, η Ελλάδα καταψήφισε το σχέδιο. Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο όμως υπέρ της οδηγίας ξιφούλκησε ο ευρωβουλευτής της Ν.Δ. Κ. Χατζηδάκης, σε αντίθεση με τη μάχη που έδωσε την περίοδο 2003-2004 η ευρω-

βουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ και ιδίως ο Γιάννης Κουκιιάδης. Τελικά η οδηγία εγκρίθηκε σε δεύτερη ανάγνωση το 2005. Τα ευρωπαϊκά δεδομένα τα συνδιαμορφώνουμε ως χώρα, αρκεί να έχουμε συνείδηση των επιπτώσεων κάθε επιλογής που κάνουμε στις Βρυξέλλες, στο Στρασβούργο ή στο Λουξεμβούργο. Την οδηγία αυτή, εφόσον τέθηκε σε ισχύ, πρέπει να την εφαρμόσουμε ή να την προσβάλουμε στο ΔΕΚ, όπως έκανε ήδη ο Δικηγορικός Σύλλογος Ιωαννίνων. Όπως είναι γνωστό, ήδη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προσφύγει κατά της χώρας στο ΠΕΚ για μη πλήρη συμμόρφωση στην προηγούμενη σχετική οδηγία 89/48/ΕΟΚ, παρά την έκδοση μιας σειράς προεδρικών διαταγμάτων. Αν κρίνω από την ποιότητα των επιχειρημάτων της Ελλάδας που διατυπώθηκαν ως απάντηση στην αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής (αρχική και συμπληρωματική), η εξέλιξη της υπόθεσης στο ΔΕΚ δεν θα είναι εύκολη. Η Ελλάδα προβάλλει επιχειρήματα συνταγματικής τάξης που δεν πείθουν το ΔΕΚ, το οποίο θα εξέταζε σοβαρά επιχειρήματα που αντλούνται από τη λογική και τις αρχές του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου.

Η πίεση συνεπώς για την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων, που συνοδεύουν πτυχία τριετούς φοίτησης και μάλιστα με πραγματοποίηση ενός μέρους των σπουδών στην Ελλάδα ή άλλη χώρα εκτός της έδρας του πανεπιστημίου, είναι μεγάλη και

δεν αντιμετωπίζεται με την αναθεώρηση του άρθρου 16, αλλά μόνο μέσα από τις εγγυήσεις και τους μηχανισμούς της ίδιας της οδηγίας και γενικότερα της κοινοτικής έννομης τάξης. Θυμίζω ότι το πιο κρίσιμο κριτήριο ελέγχου είναι αν η χώρα προέλευσης του πανεπιστημίου αναγνωρίζει η ίδια στο δικό της έδαφος τα επαγγελματικά αυτά δικαιώματα, π.χ. δικαίωμα εγγραφής στο Τεχνικό Επιμελητήριο ή στον Δικηγορικό Σύλλογο ή δικαίωμα εισόδου στις ιατρικές ειδικότητες. Και αυτό το δικαίωμα έχει ασκηθεί από τον ενδιαφερόμενο.

Υπάρχουν άλλωστε πολλά ανοικτά ακόμη προβλήματα επαγγελματικών δικαιωμάτων αποφοίτων των ελληνικών ΤΕΙ και ορισμένων τμημάτων ΑΕΙ (π.χ. το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και Δυτικής Μακεδονίας) που πρέπει πρωτίστως να λυθούν.

14. Το ζήτημα των κολεγίων

Κατά την ίδια λογική όσοι ισχυρίζονται ότι μέσα από μία αναθεώρηση του άρθρου 16 μπορούν να επιβάλουν στα πανεπιστήμια άλλων κρατών-μελών να συνεργάζονται στην Ελλάδα όχι με κερδοσκοπικά «κολέγια» (κατά ακριβολογία: Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών) που λειτουργούν χωρίς προδιαγραφές, αλλά με μη κρατικά, μη κερδοσκοπικά, κοινωνοφελή ιδρύματα

«υψηλών ακαδημαϊκών προδιαγραφών» λένε επίσης ανακριβείς. Τα ζητήματα που συνδέονται με την ευρωπαϊκή έννομη τάξη, και κυρίως με την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων και την παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών άμεσα ή έμμεσα από πανεπιστήμια άλλων χωρών-μελών στην Ελλάδα, δεν αντιμετωπίζονται μέσω των εθνικών συνταγμάτων των κρατών-μελών, αλλά –όπως είδαμε– μέσα από τις διαδικασίες και τη λογική του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου. Η Ελλάδα δεν είναι αποδέκτης των κοινοτικών εξελίξεων, αλλά τις συνδιαμορφώνει ως κράτος-μέλος, αρκεί να έχει άποψη, ετοιμότητα και δυνατότητα σύναψης συμμαχιών με άλλες χώρες-μέλη. Συνεπώς ο ισχυρισμός ότι με την πρόβλεψη της δυνατότητας ίδρυσης μη κρατικών-μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων στο αναθεωρημένο ελληνικό Σύνταγμα θα τεθούν υπό έλεγχο οι κοινοτικές πιέσεις και εξελίξεις είναι είτε αφελής είτε ενσυνείδητα ανακριβής.

15. Το Κοινοτικό Πλαίσιο

Τα πανεπιστήμια άλλων χωρών-μελών είναι στην πλειονότητά τους (ιδίως όλα τα βρετανικά) δημόσια και έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών σε άλλες χώρες-μέλη, στο πλαίσιο όμως πάντοτε του κοινοτικού δικαίου. Το ίδιο βεβαίως

ισχύει και για τα ελληνικά δημόσια ΑΕΙ και ΤΕΙ. Η πρόσφατη όμως οδηγία για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, η λεγόμενη οδηγία Μπολγκεστάιν, εξαιρεί ρητά τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες από την αρχή της χώρας προέλευσης. Η Ιταλία με την απόφαση Νέρι του ΔΕΚ κρίθηκε ότι παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο, γιατί η εθνική της νομοθεσία παρέχει τη δυνατότητα στα δικά της πανεπιστήμια να συνάπτουν συμβάσεις παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών με ιδιωτικές εταιρείες, ενώ δεν αναγνωρίζουν την ίδια δυνατότητα σε πανεπιστήμια άλλων κρατών-μελών. Όταν όμως η εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει καθόλου τη δυνατότητα αυτή ή την απαγορεύει ρητά για όλους, δεν τίθεται προφανώς ζήτημα δυσμενούς μεταχείρισης πανεπιστημίων ή επιχειρήσεων άλλων χωρών-μελών που είναι συμβεβλημένες με πανεπιστήμια για την παροχή τμήματος πανεπιστημιακών σπουδών. Είναι άλλο πράγμα οι πραγματικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες που παρέχουν τα ίδια τα πανεπιστήμια στο έδαφος χώρας-μέλους άλλης από τη χώρα προέλευσης ή ακόμη και μέσω διαδικτύου και άλλο η ανάθεση εκπαιδευτικών υπηρεσιών σε ιδιωτικές εταιρείες που δεν παρέχουν ακαδημαϊκές εγγυήσεις λειτουργίας.

Πρέπει συνεπώς το ζήτημα της λειτουργίας των λεγόμενων κολεγίων και των συμβάσεων δικαιόχρησης με ξένα, ιδίως βρετανικά πανεπιστήμια να ρυθμιστεί επειγόντως με νόμο στο πλαίσιο των αρχών του

πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου και των σχετικών οδηγιών για την προστασία των ενδιαφερομένων από αθέμιτες και παραπλανητικές διαφημίσεις. Είναι αδιανόητο να παραμένουν ασχολίαστα δημοσιεύματα σύμφωνα με τα οποία κολέγια, δηλαδή Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών που λειτουργούν στην Ελλάδα, από τη μια αναγνωρίζονται ως εντεταγμένα στο βρετανικό εκπαιδευτικό σύστημα μέσω του British Accreditation Council και από την άλλη χορηγούν διπλώματα που αναγνωρίζονται από το βρετανικό National Recognition and Information Center που είναι αρμόδιο για τον έλεγχο των υπεράκτιων και όχι των βρετανικών διπλωμάτων, ως ισότιμα με τα βρετανικά. Ένα από τα δύο μπορεί να ισχύει στη Βρετανία με την κυβέρνηση της οποίας η ελληνική κυβέρνηση οφείλει να συζητήσει ευθέως τα ζητήματα αυτά.

16. Η ανάγκη συναίνεσης και ευρωπαϊκής πολιτικής

Δεν πρέπει συνεπώς να αποδεχόμαστε όλους τους ισχυρισμούς που προβάλλονται ατεκμηρίωτα για την ευρωπαϊκή και διεθνή εκπαιδευτική πραγματικότητα και να υφιστάμεθα παθητικά τις συνέπειες ενός ανεξέλεγκτου εκπαιδευτικού ντάμπινγκ. Πρέπει να αντιδράσουμε ενεργητικά, με βάση τα πραγματικά ευρωπαϊκά δεδομένα, που διαμορφώνονται άλλωστε

μέσα από μία συνεχή διαβούλευση και διαπραγματεύουσα στα όργανα της κοινότητας και σε συνεργασία με άλλες χώρες -μέλη που ακολουθούν τις ηπειρωτικές ευρωπαϊκές πρακτικές ως προς τη διάρκεια και την οργάνωση των σπουδών.

Το κρίσιμο πολιτικό ερώτημα είναι αν γύρω από το Σύνταγμα και γύρω από την παιδεία πρέπει να διαμορφώνονται ευρύτερες και μακροπρόθεσμες συναινέσεις ή να τίθενται διπολικά εκλογικά διλήμματα. Το ΠΑΣΟΚ τάσσεται πάντα υπέρ των μακροπρόθεσμων και ευρύτατων συναινέσεων στην εκπαίδευση και αυτό αποτυπώνεται στις αυξημένες πλειοψηφίες που πρέπει να διαμορφωθούν στην επόμενη Βουλή, η οποία με 180 ψήφους πρέπει να θέσει στο Σύνταγμα όλες τις αναγκαίες εγγυήσεις, μεταξύ των οποίων και αυτή που θα επιβάλλει την ψήφιση του σχετικού εκτελεστικού νόμου για τα ΑΕΙ με αυξημένη πλειοψηφία 2/3.

Μία τέτοια προσέγγιση επιτρέπει να οργανωθεί ένας αξιόπιστος διάλογος στο εσωτερικό της πανεπιστημιακής κοινότητας, επιτρέπει να ανασυγκροτηθεί το προοδευτικό πανεπιστημιακό κίνημα, να διατυπώσει τις θέσεις του όχι ως άθροισμα κομματικών συσχετισμών, αλλά ως έκφραση του πιο σημαντικού κεφαλαίου που διαθέτει η Ελλάδα, του διανοητικού.

Το ελληνικό πανεπιστήμιο, για να αλλάξει, πρέπει να λειτουργεί και για να λειτουργεί χρειάζεται μία

σχέση αξιοπιστίας με την πολιτεία, που δεν την εκ-
προσωπεί μόνο η κυβέρνηση αλλά και τα κόμματα
της αντιπολίτευσης. Άλλωστε όλοι μας πρέπει να
αντιμετωπίσουμε τα πανεπιστήμια όχι ως πεδίο κοι-
ματικής άσκησης, αλλά ως χώρο προβληματισμού,
ελεύθερης σκέψης, απροκατάληπτης έρευνας, δηλα-
δή ως χώρο κατ' εξοχήν προοδευτικό.

Ας ξεφύγουμε επιτέλους από τις σκόπιμα καλλιερ-
γούμενες πλάνες ότι το ζήτημα της εκπαίδευσης είναι
συνταγματικό ή ότι όλα έχουν ήδη κριθεί στο επίπεδο
της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα προβλήματα της εκπαί-
δευσης, τα προβλήματα του ελληνικού πανεπιστημίου
είναι προβλήματα βαθύτατα αναπτυξιακά, αξιακά
και εντέλει πολιτικά. Απαιτούν γνώση, βούληση και
μεγάλες πολιτικές πρωτοβουλίες. Κυρίως προϋποθέ-
τουν μία πανεπιστημιακή κοινότητα ζωντανή, ικανή
να διατυπώσει τον δικό της συγκροτημένο λόγο, μία
κοινότητα που μπορεί να υπερβεί τις αμηχανίες και
τις σκοπιμότητες του συμβατικού δημοσίου λόγου.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Η ΑΓΟΡΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ (10.1.2007)

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, το ζήτημα που συζητούμε είναι το κρισιμότερο, ίσως, ζήτημα για το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας, για τη διάρθρωση και τη νοοτροπία της κοινωνίας μας, για την ποιότητα φυσικά του εκπαιδευτικού μας συστήματος και για τη σχέση αξιοπιστίας που πρέπει να συνδέει το πολιτικό σύστημα της χώρας με την κοινωνία. Γιατί η κοινωνία, γονείς και παιδιά, αγωνιά. Και αγωνιούν οι τρεις μεγάλες ενδιαφερόμενες κατηγορίες. Οι μαθητές που στοχεύουν στο δημόσιο πανεπιστήμιο, οι φοιτητές των δημοσίων πανεπιστημίων και ΤΕΙ και οι γονείς τους είναι η πρώτη κατηγορία. Οι φοιτητές που έχουν αναγκαστεί να σπουδάζουν στο εξωτερικό, στο πλαίσιο της φοιτητικής μετανάστευσης και οι γονείς τους, πενήντα χιλιάδες άνθρωποι, είναι η δεύτερη κατηγορία. Και κάποιες χιλιάδες ανθρώπων που φοιτούν στα λεγόμενα κολέγια στην Ελλάδα, στα Κέντρα

Ελευθέρων Σπουδών που παρέχουν ή ισχυρίζονται ότι παρέχουν υπηρεσίες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο συμβάσεων δικαιόχρησης με ξένα, κυρίως βρετανικά πανεπιστήμια, είναι η τρίτη κατηγορία. Πρέπει σε αυτούς τους ανθρώπους, και στις τρεις κατηγορίες, να δώσουμε αξιόπιστες και φερέγγυες απαντήσεις, αλλιώς θα είμαστε όλοι κατώτεροι των περιστάσεων.

Το πρόβλημα της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν είναι συνταγματικό. Δεν αποτρέπει το άρθρο 16 του Συντάγματος αυτά που έπρεπε προ πολλού να γίνουν και αυτά που πρέπει να γίνουν στο δημόσιο πανεπιστήμιο. Δεν αποτρέπει το Σύνταγμα την αναβάθμιση, την εξωστρέφεια, τη διεθνοποίηση και την αξιολόγηση των πανεπιστημίων. Δεν αποτρέπει το Σύνταγμα την εγκαθίδρυση θεσμών κοινωνικής λογοδοσίας των πανεπιστημίων. Δεν αποτρέπει το Σύνταγμα την κατάργηση των πελατειακών σχέσεων και του κακώς νοούμενου κομματισμού μέσα στα πανεπιστήμια, γιατί τα κόμματα έχουν πολύ μεγάλη ευθύνη για τις πανεπιστημιακές πελατειακές πρακτικές. Δεν αποτρέπει το Σύνταγμα τη ριζική λύση θεμάτων όπως τα συγγράμματα ή θεμάτων όπως το άσυλο, που αρκεί να εφαρμόζουμε τη νομοθεσία μας για να το λύσουμε. Λένε φέματα όσοι προσπαθούν να καλυφθούν πίσω από το Σύνταγμα για να δικαιολογήσουν αδράνειες ή παραλείψεις σε σχέση με την

αναβάθμιση του δημοσίου πανεπιστημίου. Για παράδειγμα, η ολοκληρωμένη αναβάθμιση των ΤΕΙ από τα επαγγελματικά δικαιώματα μέχρι τα μεταπτυχιακά και από τη στελέχωση μέχρι την εισαγωγή είναι πολύ πιο επείγον ζήτημα για χιλιάδες ανθρώπους από την ενδεχόμενη ίδρυση δύο, τριών ή πέντε μη κρατικών-μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων.

Το πρόβλημα της εκπαίδευσης είναι αναπτυξιακό, κοινωνικό, πολιτικό, χρηματοδοτικό, όχι συνταγματικό. Το άρθρο 16 προέκυψε για λόγους ιστορικούς, προέκυψε επειδή το δημόσιο πανεπιστήμιο ταπεινώθηκε επί χούντας, γιατί ο συντακτικός νομοθέτης το 1975, με πρωτοστατούσα την τότε αντιπολίτευση, σύσσωμη, ζήτησε εγγυήσεις, οι οποίες είχαν ως βασικό στόχο την κατοχύρωση της ακαδημαϊκής ελευθερίας σε ένα χώρο προοδευτικής έρευνας, σκέψης και έκφρασης που είναι το πανεπιστήμιο. Το δημόσιο πανεπιστήμιο είναι πάντα το κέλυφος της πιο προοδευτικής πολιτικής σκέψης και δράσης στην Ελλάδα.

Άρα, το ερώτημα είναι: Πρέπει να καταργήσουμε τις εγγυήσεις του δημοσίου πανεπιστημίου; Το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ως νομικό σχήμα είναι αυτό που καθλώνει το δημόσιο πανεπιστήμιο; Μήπως η πλήρης αυτοδιοίκηση; Ο χαρακτηρισμός των καθηγητών ως δημοσίων λειτουργών και όχι υπαλλήλων, γιατί πρέπει να είναι ανεξάρτητοι; Προφανώς, όχι. Ελπίζω να μην ακουστεί εδώ μέσα πρόταση κα-

τάργησης των συνταγματικών εγγυήσεων του δημοσίου πανεπιστημίου. Αυτό γιατί κάποιοι προτείνουν τη μετατροπή των δημοσίων πανεπιστημίων σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου στο όνομα της ευελιξίας, για να έρθουν μετά να πουν ότι αν χρηματοδοτείς τα δημόσια πανεπιστήμια που είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και όχι τα ιδιωτικά, παραβιάζεις τα άρθρα 88 και επόμενα της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και άρα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως θεματοφύλακας των κανόνων του ανταγωνισμού πρέπει να επέμβει.

Χρειάζεται να προβλέψουμε στο Σύνταγμά μας τη δυνατότητα σύστασης μη κρατικών, μη κερδοσκοπικών, κοινωφελών, πλήρως αυτοδιοικούμενων πανεπιστημίων; Έχω πει πολλές φορές στο παρελθόν ότι αυτά μπορούμε να τα συστήσουμε και τώρα διά νόμου ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ευέλικτα. Υπάρχουν ευέλικτα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και άκαμπτα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Λένε ορισμένοι ότι ο ευεργέτης, ο χορηγός θέλει νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Μάλιστα. Να το προβλέψουμε ως πρόσθετη δυνατότητα ρητά στο Σύνταγμά μας. Να μπορούν να ιδρυθούν και μη κρατικά, μη κερδοσκοπικά, κοινωφελή, πλήρως αυτοδιοικούμενα πανεπιστήμια. Πανεπιστήμια, όμως, εντεταγμένα σε ενιαίο σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τα δημόσια. Άρα, με εισαγωγή φοιτητών όπως και στα δημόσια, με εκλο-

γή καθηγητών με κανόνες ανάλογους με αυτούς των δημοσίων πανεπιστημίων. Αυτό σημαίνει ότι στο πανεπιστήμιο θα μπαίνεις με το βαθμό σου από ένα ενιαίο σύστημα εισαγωγικών εξετάσεων. Αν έχεις δυνατότητα, θα πληρώνεις τα δίδακτρα και εάν δεν έχεις, θα σου χορηγούν υποτροφίες.

Επιτέλους, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, τι σημαίνει μη κερδοσκοπικό και κοινωνοφελές; Θα καλύπτει τη δαπάνη από τα δίδακτρα; Δεν υπάρχει κανένα μη κρατικό πανεπιστήμιο διεθνώς που να καλύπτει τις δαπάνες του από τα δίδακτρα. Τα καλά αμερικανικά πανεπιστήμια δεν καλύπτουν πάνω από το 20% των δαπανών τους από τα δίδακτρα και η μόνη σοβαρή μη κρατική γερμανική νομική σχολή καλύπτει το 18% της δαπάνης της από τα δίδακτρα. Όλα τα υπόλοιπα είναι οι δωρεές, τα καταπιστεύματα, τα κληροδοτήματα, η αξιοποίηση της περιουσίας. Αυτό σημαίνει μη κερδοσκοπικό.

Να γίνει αυτό, αλλά αυτό δεν δίνει καμία απάντηση στο λύκειο, το οποίο έχει ακυρωθεί χάριν του αγώνα εισαγωγής στο πανεπιστήμιο και λόγω της καταπίεσης που υφίστανται τα παιδιά και οι γονείς στο όνομα της παραπαιδείας ενόψει των εισαγωγικών εξετάσεων, της απομνημόνευσης και της εξουθένωσης των νεανικών μυαλών και ψυχών. Είναι δυνατόν να μιλάμε για πανεπιστήμιο και να μη μιλάμε για τη ριζική αλλαγή στο λύκειο αμέσως; Και για ριζική

αλλαγή στο ζήτημα των εξετάσεων, όχι στην αδέκα-στη διαδικασία την εθνική, αλλά στη φιλοσοφία και τη θεματολογία των εξετάσεων;

Αυτές, λοιπόν, οι νεωτερικές εξετάσεις –εγώ θα σας έλεγα κατά το πρότυπο του διεθνούς απολυτηρίου– πρέπει να καλύπτουν τις θέσεις του ενιαίου συστήματος δημοσίων και μη κρατικών, μη κερδοσκοπικών, κοινωφελών πανεπιστημίων. Μπορείτε να μου πείτε πώς εξηγείται να έχουμε ογδόντα χιλιάδες προσφερόμενες θέσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πενήντα χιλιάδες θέσεις φοιτητών στο εξωτερικό, είκοσι χιλιάδες θέσεις σπουδαστών στα λεγόμενα κολέγια και ταυτόχρονα είκοσι χιλιάδες κενές θέσεις στα ΑΕΙ και ΤΕΙ λόγω μη συμπλήρωσης της βάσης τού 10;

Είναι δυνατόν να μιλάμε σοβαρά για φοιτητική μετανάστευση χωρίς μια εσωτερική ταξινόμηση, ώστε να ξέρουμε ποιοι είναι μεταπτυχιακοί, ποιοι έχουν πάει κατευθείαν στο εξωτερικό με υψηλούς βαθμούς και υποτροφίες, ποιοι είναι κοντά στο βαθμό εισαγωγής στις δύσκολες σχολές, όπως η ιατρική ή η νομική, και ποιοι χωρίς τα προσόντα, με χαμηλούς βαθμούς, διεκδικούν να σπουδάσουν σε σχολές οι οποίες εδώ θέλουν υψηλό βαθμό εισαγωγής; Εάν γίνουν δύο μη κρατικές-μη κερδοσκοπικές ιατρικές σχολές και παίρνουν από διακόσια άτομα η καθεμία, οι τετρακόσιες πρόσθετες θέσεις θα λύσουν το πρόβλημα της φοιτητικής μετανάστευσης και των κολεγίων;

Ας κάνουμε μια πρόσκληση ενδιαφέροντος να δούμε ποιοι είναι αυτοί που θα ιδρύσουν τα μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια. Εγώ έχω συνεργαστεί ως Υπουργός Πολιτισμού επί χρόνια με το Ίδρυμα Νιάρχου και με το Ίδρυμα Ωνάση για εκατόν πενήντα έδρες ελληνικών σπουδών στο εξωτερικό, σε όλα τα αμερικανικά και ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Δύο εκατομμύρια ευρώ θέλει ένα καταπίστευμα για μια θέση καθηγητή σε ένα μεσαίο πανεπιστήμιο στην Αμερική, για να φτιάξεις μια θέση ουσιαστικά αντίστοιχη με του έκτακτου λέκτορα στην Ελλάδα.

Το Ίδρυμα Ωνάση το εκτιμώ βαθύτατα. Ρωτήστε τι πέρασε με το Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης. Ρωτήστε τον κ. Τσακόπουλο τι έγινε με το Πανεπιστήμιο του Σακραμέντο με την έδρα του σπουδαίου καθηγητή Σπύρου Βρυώνη. Άρα, ναι, να το προβλέψουμε στο Σύνταγμα. Όμως τώρα διαμορφώνουμε τη θέση της Βουλής των Ελλήνων μόνο για το εάν υπάρχει ανάγκη αναθεώρησης του Συντάγματος και όχι για το ποια πρέπει να είναι η διατύπωση. Και εγώ πιστεύω βαθιά ότι η ελληνική κοινωνία θέλει ευρύτατη συναίνεση και πλειοψηφία στα θέματα της παιδείας, θέλει μακροπρόθεσμη διακομματική στρατηγική και θέλει ευρύτατη συναίνεση, πλειοψηφία και συμφωνία γύρω από τους θεσμούς και το Σύνταγμα.

Γι' αυτό η σοφή λογική του Συντάγματος λέει ο κανόνας να είναι 180 ψήφοι στην Αναθεωρητική Βουλή.

Και μόνο εξαίρεση η αντιστροφή των πλειοψηφιών, ώστε η απλή πλειοψηφία της Αναθεωρητικής Βουλής να μπορεί να διαμορφώσει κατά το δοκούν τη διάταξη.

Έχουμε εδώ ώριμες σχέψεις, προτάσεις και διατυπώσεις για το τι σημαίνει μη κρατικό-μη κερδοσκοπικό πανεπιστήμιο; Μπορούμε να συμφωνήσουμε σε όλα όσα μπορούν να αποτελέσουν το περιεχόμενο της διάταξης ρητά και κατηγορηματικά τώρα; Όχι. Γι' αυτό, κατά τη γνώμη μου, πρέπει να διατηρηθεί η εγγύηση της αυξημένης πλειοψηφίας, της σοβαρότητας και της συναίνεσης στην επόμενη Βουλή.

Εγώ πιστεύω ότι το ΠΑΣΟΚ θα είναι η πλειοψηφία και η κυβέρνηση και θα έχει την πρωτοβουλία να εισηγηθεί την ορθή διατύπωση της διάταξης. Εφόσον η Νέα Δημοκρατία πιστεύει αυτά που λέει, θα υπερψηφίσει και θα διαμορφωθεί η αυξημένη πλειοψηφία των 180, αλλά δεν θα έχουμε θέσει το πανεπιστήμιο εκτός των εγγυήσεων του αυστηρού Συντάγματος.

Δεν έχει ανάγκη το ΠΑΣΟΚ ως μελλοντική πλειοψηφία της επόμενης Βουλής από τέτοια ευχέρεια. Έχει υποχρέωση να είναι συναινετικό και να διαμορφώσει τις προϋποθέσεις ευρύτερης πλειοψηφίας.

Όμως πρέπει να πούμε και άλλες δύο αλήθειες: Ακόμη και αν όλα αυτά λειτουργήσουν άψογα και κάνουμε τα καλύτερα μη κρατικά-μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια στην Ελλάδα, εφόσον η εισαγωγή σε αυτά θα είναι αξιοκρατική, φοιτητική μετανάστευση

θα υπάρχει. Κενές θέσεις θα μένουν, εάν διατηρηθεί η βάση του 10. Και τα κολέγια θα ανθούν. Ακόμη και αν γίνει με τον πιο άψογο τρόπο η αναθεώρηση του άρθρου 16, δεν λύνουμε ούτε το θέμα της μετανάστευσης ούτε το θέμα των λεγόμενων κολεγίων.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, όσοι λένε ότι μέσω του άρθρου 16 θα λύσουμε θέματα που αφορούν τη λειτουργία των κολεγίων στην Ελλάδα και την υποχρέωσή μας αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων στους κατόχους διπλωμάτων ακόμη και τριετούς φοιτήσεως, ή δεν ξέρουν το θέμα ή ψεύδονται ενσυνειδήτως. Είναι άλλο πράγμα η εθνική έννομη τάξη και άλλο πράγμα η ευρωπαϊκή κοινοτική έννομη τάξη. Είμαστε υποχρεωμένοι να αντιμετωπίσουμε το θέμα των κολεγίων στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής έννομης τάξης, με βάση αυτά που πράγματι λέει και όχι με βάση αυτά που ισχυρίζονται οι ιδιοκτήτες των κολεγίων ότι λέει η ευρωπαϊκή έννομη τάξη. Δεν έχει διατυπωθεί η ολοκληρωμένη πρόταση των κομμάτων για τα κολέγια. Και η πρόταση αυτή δεν σχετίζεται με την αναθεώρηση του άρθρου 16.

Δεν μπορούμε να πούμε, όπως ορισμένοι υπαινίσσονται, ότι αν θέλεις να λειτουργείς με σύμβαση δικαιοχρησίας με ένα βρετανικό πανεπιστήμιο, πρέπει να είσαι μη κερδοσκοπικό κοινωφελές ίδρυμα. Όχι, δεν γίνεται αυτό. Πρέπει να βρούμε απαντήσεις στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου. Τι λέει το κοινοτικό

δίκαιο; Η εκπαίδευση, όπως και η επαγγελματική κατάρτιση, είναι πρωτεύουσα αρμοδιότητα των κρατών-μελών (άρθρο 149 και 150 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα). Είναι επικουρική αρμοδιότητα της Ένωσης. Δεν έχει λοιπόν η Ένωση καμία σχέση μ' αυτό που λέγεται ακαδημαϊκή αναγνώριση διπλωμάτων εξωτερικού. Πώς παρεμβαίνει η Ένωση; Μέσα από τη θεμελιώδη ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών. Μέσα από την κινητικότητα του εργαζόμενου, του αυτοαπασχολούμενου και του ελεύθερου επαγγελματία-πτυχιούχου. Αυτό προβλέπεται και από την ισχύουσα Οδηγία 2005/36/EK που την καταψηφίσαμε και το 2003 επί κυβερνήσεως ΠΑΣΟΚ και το 2005 επί κυβερνήσεως Νέας Δημοκρατίας, μαζί με τη Γερμανία και με αποχή του Λουξεμβούργου. Την υπερψήφισαν στο Κοινοβούλιο οι ευρωβουλευτές της Νέας Δημοκρατίας με επικεφαλής τον κ. Χατζηδάκη. Αυτή την Οδηγία βεβαίως είμαστε υποχρεωμένοι να την εφαρμόσουμε. Τι λέει η Οδηγία; Η Οδηγία λέει ότι αν στη χώρα προέλευσης ο ενδιαφερόμενος έχει αναγνωρισμένα επαγγελματικά δικαιώματα και πραγματική εγκατάσταση, δηλαδή είναι γραμμένος ως μηχανικός και δουλεύει ως μηχανικός, βεβαίως πρέπει να μπορεί να το κάνει και στην Ελλάδα αυτό.

Τώρα, προκύπτει από αυτό αναγνώριση των κολεγίων; Όχι. Προκύπτει το πρόβλημα ότι αφού έχουμε

αφήσει τα κολέγια και λειτουργούν είκοσι χρόνια ανεξέλεγκτα και κάποια πανεπιστήμια, βρετανικά κυρίως, συμβεβλημένα με τα κολέγια αυτά, έχουν δώσει πτυχία δικά τους, τώρα προκύπτει το ζήτημα επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχίων αυτών. Αλλά δεν απορρέει από την Οδηγία υποχρέωση δική μας αναγνώρισης της ελεύθερης λειτουργίας κάθε κολεγίου, δηλαδή κάθε κέντρου ελευθέρων σπουδών. Τι προκύπτει; Προκύπτει από τις Συνθήκες, από το πρωτογενές δίκαιο, από το άρθρο 43 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών ενός ξένου πανεπιστημίου, δημοσίου ή ιδιωτικού, που έχει πρωτεύουσα εγκατάσταση στη χώρα του και θέλει να κάνει παράρτημα εδώ, όπως και τα ελληνικά μπορούν και πρέπει να κάνουν παραρτήματα στη Σόφια ή το Βουκουρέστι. Και είναι δικαίωμα μιας ιδιωτικής επιχείρησης που έχει σύμβαση με κάποιο πανεπιστήμιο για να παρέχει προπανεπιστημιακές σπουδές στο εξωτερικό, με πραγματική εγκατάσταση εκεί, να κάνει δευτερεύουσα εγκατάσταση στην Ελλάδα. Σε αυτό μπορούμε εμείς να επιβάλουμε κανόνες ελέγχου και ποιότητας; Βεβαίως, για τον εξής λόγο:

Η τελευταία οδηγία για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, η λεγόμενη Οδηγία Μπολκεστάιν, εξαιρεί ρητά από την αρχή της χώρας προέλευσης τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Και η απόφαση του Δικαστηρίου

των Κοινοτήτων, η περιβόητη απόφαση Νέρι, έχει πει ότι πρόβλημα υπάρχει όταν η εθνική ιταλική νομοθεσία επιτρέπει, στα ιταλικά για παράδειγμα πανεπιστήμια, να κάνουν τέτοιες συμβάσεις και το απαγορεύει στα αγγλικά. Αλλά μπορείς να το απαγορεύεις παντού. Επίσης μπορείς να βάλεις κανόνες, αρκεί οι κανόνες σου να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.

Άρα εμείς έχουμε επείγουσα υποχρέωση, αν θέλουμε να είμαστε σοβαροί, πέρα απ' όλα όσα λέμε για το άρθρο 16, να μιλήσουμε για τις ουσιαστικές προϋποθέσεις αναβάθμισης του δημοσίου πανεπιστημίου και των ΤΕΙ, να απογράψουμε τη φοιτητική μετανάστευση και να ρυθμίσουμε το ζήτημα των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών με νόμο, άμεσα, που θα αφορά τη λειτουργία των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών, όχι ιδιωτικών παραπανεπιστημίων. Και να θέσουμε κανόνες αναλογικούς και εφαρμόσιμους, με βάση το κοινοτικό δίκαιο, έτσι ώστε να μπορούμε να ελέγχουμε τι γίνεται στη χώρα μας. Εμένα δεν με πειράζει να έλθει η London School of Economics στην Ελλάδα με τους καθηγητές της. Δεν με πειράζει να προσφέρει υπηρεσίες ψηφιακά ή δι' αλληλογραφίας, όπως κάνει το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, μαζεύοντας κάθε δίμηνο τους φοιτητές με τους καθηγητές τους. Με ενδιαφέρει να μη λες ψέματα στα παιδιά ότι είσαι δήθεν πανεπιστήμιο, ότι έχεις δήθεν καθηγητές και ότι προσφέρεις δήθεν σπουδές. Και σ' αυτό πρέπει να δώσου-

με απάντηση και να πούμε ότι την απάντηση αυτή έπρεπε να την έχουμε δώσει προ είκοσι ετών. Έπρεπε να την έχει δώσει η κυβέρνηση τώρα της Νέας Δημοκρατίας προ τριών ετών. Πρέπει να τη δώσουμε αύριο, με νόμο που θα προστατεύει παιδιά και γονείς από την αθέμιτη και παραπλανητική διαφήμιση, που θα σέβεται το κοινοτικό δίκαιο, θα είναι συμφωνημένος νόμος με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Επίσης πρέπει να πούμε εδώ ότι δεν είμαστε οι επαρχιώτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που παθητικά αποδέχονται οδηγίες και αποφάσεις, αλλά ισότιμο κράτος-μέλος, που μαζί με άλλες χώρες με ηπειρωτικά εκπαιδευτικά συστήματα, με παράδοση, όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Σουηδία, οφείλουμε να κάνουμε μέτωπο για την εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οφείλουμε όλοι να μιλήσουμε με ειλικρίνεια, εντιμότητα και σαφήνεια απέναντι στα παιδιά και στους γονείς. Να τους εξηγήσουμε τι θέλουμε να κάνουμε, να τους εξηγήσουμε πού συμφωνούμε και πού διαφωνούμε. Να προστατεύσουμε τον αυστηρό χαρακτήρα του Συντάγματος. Να κρατήσουμε την πλειοψηφία των 180 στην επόμενη Βουλή, γιατί κάποιος πρέπει να φυλάει τους φύλακες πάντα.

Πρέπει επίσης να δώσουμε απάντηση στην αγωνία των παιδιών που είναι στο λύκειο. Και πρέπει να πάρουμε νομοθετική πρωτοβουλία αμέσως για τα πα-

ραπανεπιστημιακά φαινόμενα, αν όχι για να τα καταστείλουμε, τουλάχιστον για να τα καταγράψουμε και να τα ελέγξουμε.

Σας καλώ λοιπόν να δείτε ποια είναι η ουσιαστική διαφωνία που υπάρχει ανάμεσα στη Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ

Είπε ο κ. Παναγιωτόπουλος: «Εμείς είμαστε γενναίοδωροι και έχουμε εμπιστοσύνη. Σας αφήνουμε να κάνετε ό,τι θέλετε στην επόμενη Βουλή». Ως πλειοψηφία εννοούσε προφανώς, υποθέτοντας ότι το ΠΑΣΟΚ θα κερδίσει τις εκλογές.

ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ: Αν. Αν τις κερδίσει...

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ: Εγώ, λοιπόν, σας λέω ότι δεν έχω καμία εμπιστοσύνη στην πλειοψηφία της Νέας Δημοκρατίας.

Δεν θέλω να ανταλλάσσουμε εδώ ρητορικές γενναιοδωρίες. Θέλω εδώ να διατηρούμε και να σεβόμαστε τις θεσμικές εγγυήσεις της αυξημένης πλειοψηφίας. Το ΠΑΣΟΚ και η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ θα εισηγηθεί μια φερέγγυα ολοκληρωμένη διατύπωση, την οποία θα αναγκαστεί και η τότε αντιπολίτευση της Νέας Δημοκρατίας να υπερψηφίσει.